

Omniū enim quęcunq; sunt plenus est: & omniū minime indi-
gens. Nos uero gratias agentes adoremus: hui⁹. n. sacrificiū sola
benedictio: & recte: uerbo. n. sacrificari oportet deo: siquidē de⁹
uerbum est: ut ipse confessus est. Sūmus igitur colēdi dei ritus ē:
ex ore iusti hominis ad deū directā laudatio: quę tamē ipsa ut deo
sit accepta: & humilitate: & timore: & deuotione maxima opus
est: ne quis forte itegritatis & innocētię fidutiā generās: tumoris
& arrogantię crimē incurrat: eoq; facto gratiam uirtutis amittat.
Sed ut sit deo carus: omniq; macula careat: misericordiā dei sem-
per imploret: nihilq; aliud preceť: nisi peccatis suis ueniā: licet nul-
la sint. Siquidem aliud desiderauerit. Non est opus deo scienti
quid uelimus: si quid ei boni euenierit: gratias agat: si quid mali
fatiffaciat: & illd sibi ob peccata sua fateat euenisse: & nihilomi-
nus ī malis grās agat: & ī bonis fatiffaciat: ut idem sit semper &
stabilis: & imutabilis: & iconcussus. Nec tātū hoc in templo pu-
tet sibi esse faciēdū: sed & domi & ī ipso etiā cubili suo. Secū de-
niq; hēat deū semp ī corde suo cōsecratū: quoniā ipse ē dei tēplū
qd si deo patri ac dño: hac assiduitate: hoc obsego: hac deuotōe
seruierit cōsumata & pfecta iustitia est: quā q tenuerit: hic ut ante
testati sum⁹ deo paruit: hic religione atq; suo officio fatiffecit.

L. Coelii Lactantii Firmiani diuīnag; institutionū aduersus gētes
liber septim⁹: & ultim⁹. De diuino p̄mio: id est beata uita:
& ultimo futuro iudicio ad Constātinū Imperatorem.

b Ene habet: iacta sūt fundamēta: ut ait eximius
orator. Verum nos non tantum fundamenta ię-
cimus: quę firma & idonea essent operi p̄feren-
do: sed magnis robustisq; molibus: & edificium
totum pene usq; ad sūmā perduximus. Restat
id quod est multo facilius: uel tegere uel ornare
sine quo tamen priora opera inutilia sunt & ingrata. Nam quid
p̄dest aut falsis religionibus liberari: aut itelligere ueram? Quid
aut uanitatem falsę sapientię peruidere: aut quę sit uera cogno-
scere? Quid inq; prodest cęlestem illam iustitiam defendere? qd
cum magnis difficultatibus cultum dei tenere? Quę est summa
uirtus: nisi cū diuinū p̄miū beatitudinis perpetuę subsequatur

de qua nobis in hoc libro differendum: ne priora omnia irrita & infructuosa uideantur: si hoc cuius causa illa suscepta sunt: incertū relinquamus: ne quis forte arbitretur tantos labores in cassum suscipi: dū eorū cęlesti mercede diffidit: quā deus statuit ei qui hęc suauia terrę bona p̄ sola nudaq; uirtute contēpserit. Satis & huic parti faciamus: tū testimoniis diuinā litterarū: tū etiam pbabili bus argumētis: ut eque clarū sit: & futura p̄sentibus: & diuina terrenis: & perpetua breuibus esse antepōnenda: quoniam temporalia sunt p̄mia uiciorum: sempiterna uirtutum. Exponā igitur rationem mundi: ut facile possit intelligi: quando & quare sit effectus a deo: quod Plato: qui de mundi fabricatiōe differuit: nec scire potuit: nec explicare: quippe qui cęleste mysterium: qd̄ non nisi p̄phetis ac deo docēte dicitur ignorabat: ideoq; ī perpetuū dixit esse fabricatū: quod longe secus est: quoniā qcquid est solido & graui corpore: ut initium coepit aliquādo: ita finem capiat necesse est. Nam Aristoteles cum nō uideret quēadmodum posset tanta rerum magnitudo interire: & hanc p̄scriptionem uellet effugere: semp̄ ait fuisse mundū: ac semper futurū: prorsus nihil uidit: quia quicquid est aliquando habuerit principium necesse ē nec omnino quicq; potest esse nisi coeperit. Nam cum terram & aquam & ignē disperire: cōsumi extinguiq; uideamus: que sunt utiq; mundi partes: intelligitur id totum esse mortale: cuius mēbra sunt mortalia: Ita fit: ut natum sit quicqd̄ pōt interire: sed & omne quod sub uisu oculoꝝ uenit: & corporale: ut ait Plato: & solubile sit necesse est. Vnus igitur Epicurus auctore Democrito ueridicus in hac re fuit: qui ait & ortum aliquando: & aliquando esse periturum: nec tamē rationem ullam reddere potuit scilicet aut quibus de causis hoc tantum opus: aut quo tempore resoluat̄. Quod quoniam nobis deus reuelauit: nec coniecturis id assequi mur: sed traditione cęlesti: docebimus sedulo ut tandem studio sis ueritas appareat: nec uidisse nec cōprehēdisse philosophos ueritatē: sed ita leuiter odoratos: ut tamen unde eos ille odor sapiētīę tam suauis: tam iocūdu afflaret: nullo modo senserit. Interī; necessarium puto admonere lecturos: q̄ hęc nostra que tradimus prauę uicioꝝq; mentes aut omnino non intelligent. Ebetatur. n. acies eorum terrenis cupiditatibus: que sensus omnes grauant: imbecillesq; reddunt: aut etiam si intelligent: dissimulabūt tamē

& esse hec uera nolent: q̄ trabū̄t a uiciis: & scientes malis suis fa-
uent: quoꝝ suauitate capiū̄t: & uirtutis uiā deferū̄t: cui⁹ acerbita-
te offēdunt. Nā q̄ auaricia & opū̄ iexplebili q̄dam siti flagrāt: q̄
nō possūt uēditis aut elargitis: q̄ amāt tenui cultu uitā degere: siñ
dubio malūt id eē fictū̄: quo desideriiis suis renū̄ciare cogū̄t. Itē
q̄ libidinū̄ stimū̄l'icitati (ut ait poeta) In furias ignēq̄ ruunt: utiq̄
īcredibilia nos afferre dicū̄t: q̄ uulnerāt aures eoꝝ p̄cepta cōtinē-
tiē: q̄ illos a uoluptatib⁹ suis p̄hibēt: q̄bus animā suā cū corpore
adiudicauerūt. Qui uero ambitione īflati aut amore potētīē in-
flāmati: oē studiū̄ suū ad honores acquirēdos cōtulerunt: nec si
solem quidē ipsum gestemus in manib⁹: fidem cōmodabunt ei
doctrinē: q̄ illos iubet omni potentia & honore contempto hu-
miles uiuere: atq̄ ita humiles ut accipere īuriam possint: & refer-
re nolint si acceperint. Hi sunt hōies: q̄ cōi ueritatē clausis oculis
quoquo mō latrāt. Qui autē sani sunt uel erunt: idest nō ita uiciis
immerſi: ut sanabiles nō sint: & credent his & libenter accēdent:
& quēcūq̄ dicimus aperta & plana & simplicia: & quod maxīe
opus est uera & inexpugnabilia illis uidebū̄t. Nemo uirtuti fa-
uet: nisi qui sequi potest: sequi autem non facile est omnibus. Hi
possunt quos paupertas: & rerum indigentia exercuit: & capaces
uirtutis effecit. Nam si uirtus est tolerantia malorum: non capi-
unt ergo uirtutem: qui semper in bonis fuerūt: quia mala neq̄ ex-
perti sunt: neq̄ ferre possunt asuetudine ac desiderio bonoꝝ:
quē sola nouerūt. Eo fit ut pauperes & humiles deo credant faci-
li⁹: q̄ sunt expediti: quam diuites qui sūt impedimētis plurimis
implicati: īmo catenati & compediti sūt: & seruiunt ad nutum
dominē cupiditati: quē illos inextricabilib⁹ uinculis irretiuit: nec
possunt in cēlum aspiciere: quoniam mens eorum in terrā prona
humilisq̄ defixa est. Virtutis autem uia non capit magna onera
portantes. Angustus admodū̄ trames est: p̄ quē iusticia hominē
deducit in cēlum. Hunc tenere non pōt: nisi qui fuerit expeditus
& nudus. Nam isti locupletes multis & ingentibus sarcinis one-
rati: per uiam mortis incedūt: quē latissīma est: quoniam late per-
ditio dominatur. His acerbata sunt: his uenena quē de⁹ ad iusticiā
p̄cepit: quēq̄ nos dei magisterio de uirtute ac ueritate differim⁹.
Quibus si repugnare audebunt: hostes se necesse est uirtutis iusti-
ciēq̄ fateātur. Aggrediar nūc quod superest: ut finis operi possit

imponi. Id aut̄ supest: ut de iudicio dei differam⁹: qđ tūc consti-
tuet̄: cū dñs noster redierit ī terrā: ut unicuiq; p̄ merito aut p̄miū
p̄soluat aut poenā. Itaq; ut ī quarto libro de p̄mo aduētū eius di-
xim⁹: sic in b̄ secūdū referam⁹ aduētū: quē iudei quoq; & cōfitē-
tur & sperāt: sed frustra quoniā necesse ē ad eos cōsolādos reuer-
tat̄: ad quos cōuocādos p̄us uenerat: nā q̄ uiolarūt ip̄ie humilem
sentiēt in p̄tate uictorē. Ea; oīa q̄ legūt & nō intelligūt: deo cō-
pensante patient̄: q̄ppe q̄ peccatis omnib⁹ īgnati: & insup̄ sancto
cruore p̄fusi: ab illo ip̄so cui nefandas man⁹ itulerūt: sint ad eter-
na supplicia destinati. Sed erit nobis contra iudeos separata ma-
teria: in qua illos erroris et sceleris cōuicem⁹. Nūc ignaros uerita-
tis instruamus.

Ca. ii. Quod aureum sēculū: idest foelicissim⁹ status futur⁹
est post iudicium. Et quare ratio mūdi nō pōt ab homine appre-
hendi: & q̄ uerā sapientiam nō asseq̄t q̄s b̄nificio naturę: sed gr̄e

Ispositione sūmi dei sic ordinatū: ut iniustū hoc sēculum
decurso tempoꝝ spacio terminū sumat: extinctaq; proti-
nus omni malicia: & pioꝝ animis ad beatā uitā reuocatis: q̄etum
tranquillūq; pacificū aureū deniq; (ut poetę uocant) sēculū: deo
ip̄so regnante floreat. Imprimis cā erroꝝ omniū philosophis
hęc fuit: q̄ rōem mundi quę totam sapientiam cōtinet nō cōpre-
henderunt. Ea uero sensu p̄p̄o & interna intelligētia non pōt cōp-
hendi: quod illi sine doctore per se ip̄sos facere uoluerunt. Itaq;
in uarias sibi; sēpe cōtrarias sententias inciderūt: ex q̄bus exitū;
nō haberēt: & in eode; luto (sicut Comicus ait) hēsitauerūt: scilz
assumptionib⁹ eoꝝ nō respōdēte ratione: cum assumpsissent qui-
dem uera: sed quę affirmari p̄bariq; nō possent. Scientia ueritatis
rerumq; cęlestium: q̄ (ut sēpe iam dixi) nō pōt eē in homine: nisi
deo docēte p̄cepta. Nam si potest homo itelligere diuina: potest
& facere: nam itelligere est quasi e uestigio subsequi. Nō potest
autem facere quę deus: quia mortali corpore idutus est: ergo nec
itelligere quidem potest quę facit deus: quod autem fieri nō pos-
sit: ex immensitate rerum atque operum diuinorū facile est uni-
cuique metiri. Nam si mundum cum omnibus: q̄ sunt in eo con-
templari uelis: intelliges profecto quantum dei opus humanis

operibus ante stet. Ita quantum inter opera diuina & humana interest: tantum distare inter dei hominisque sapientiam est necesse. Nam quia deus incorruptus atque immortalis est: & ideo perfectus quia sempiternus est: sapientia quoque eius perinde: ut ipse perfecta est: nec obstare illi quicquam potest: quia nulli rei deus ipse subiectus est. Homo autem quia subiectus est passioni: subiecta est et sapientia eius errori: et sicut hominis uitam multae res impediunt: quo minus possit esse perpetua: ita sapientiam quoque eius multis rebus impediri necesse est: quo minus in perspicienda penitus ueritate perfecta sit. Ergo nulla est humana sapientia: si per se ad notionem ueri scientiamque nitatur: quoniam mens hominis cum fragili corpore illigata: & in tenebroso domicilio inclusa: neque liberius euagari: neque clarius perspicere ueritatem potest: cuius notitia diuinae conditionis est. Deo enim soli opera sua nota sunt: homo autem non cogitando aut disputando assequi eam potest: sed discendo & audiendo ab eo qui scire solus potest & docere. Ideo Marcus Tullius sententiam Socratis de Platone transferens dicitis: uenisse tempus ut ipse migraret e uita: illos autem apud quos causam suam perorabat agere uitam: utrum melius sit inquit dii immortales sciunt: hominem autem arbitror scire neminem. Quare necesse est omnes philosophiae sectas alienas esse a ueritate: quia homines erant qui eas constituerunt: nec ullum fundamentum: aut firmitatem possunt habere: quae nullis diuinis uocum fulcibus oraculis.

Ca. iiii. Quatum errauerunt Stoici de ratione mundi: & auctore omnium deo: & homine per quem factus mundus. Et quae manifeste contra Epicuri rationibus doceatur mundum: & omnia quae in eo sunt: dei prouidentia gubernari.

Itaque quoniam de philosophorum erroribus loquimur: Stoici naturam in duas diuidunt partes: unam quae efficiat: alteram quae se ad faciendum tractabilem prebeat. In illa prima esse uim sentiendi: in hac materia: nec alteri sine altero posse. Quomodo idem esse potest: quod tractat & quod tractatur? Si quis dicat idem esse figulum quod lutum: aut lutum idem esse quod figulum: nonne aperte insanire uideatur? At isti uno naturae nomine duas res diuersissimas comprehendunt: deum & mundum: artificem & opus: dicuntque

altery sine altero nihil posse: tanq̄ natura sit de⁹ mundo termina-
tus. Nam interdū sic cōfundunt: ut sit deus ipse mens mundi: &
mūdos sit corpus dei: quasi uero simul esse coeperint mundus et
deus: ac non ipse mundum fecerit: quod & ipsi fatent̄ alias cū ho-
minum causa prædicāt esse fabricatū: & esse sine mūdo si uelit
possit. Siquidem deus est diuina mens & æterna: & corpore so-
luta & libera: cuius uim maiestatemq; quoniam intelligere non
poterāt: miscuerunt cum mūdo: id est suo operi. Vnde est illud
Virgilianum: totamq; infusa per artus mens agitat molem: &
magno se corpore miscet. Vbi est ergo illud qd̄ idē ipi aiunt: et
factum eē diuina prouidentia & regi? Si enim fecit mūdos: fuit
ergo sine mundo: si regit: non utiq; sicut mens corpus regit: sed
tanq̄ dominus domum: nauimq; gubernator: auriga currū. Nec
tamen mixti sunt his rebus quas regunt. Nam si hæc omnia que
uidemus dei membra sunt: iam insensibilis ab his constituit̄ de-
us: quoniam membra sensu carent et mortalis est: quoniam uide-
mus membra eē mortalia. Possum enumerare quotiens repenti-
nis quassatē motibus: uel hauerint terrę: uel descenderint in ab-
ruptum: quotiens dimerse fluctibus & urbes & insule abierunt
in profundum: frugiferos campos paludes inundauerint: flumi-
na & stagna siccauerint: montes etiam uel deciderint abrupti: uel
planis fuerint adequati: plurimas regiones: & multorum funda-
menta montium latens & internus ignis absumit. Et hoc pat̄ e:
si mēbris suis non parcit deus: nisi etiā homini liceat aliqd̄ uide-
ri corpus. Maria extruuntur: montes exciduntur: & ad eruendas
opes interiora terrę uiscera effodiunt̄. Quid q̄ ne arari quidem
sine laceratione diuini corporis potest: ut iam scelerati & impii-
simus: qui dei membra uiolem⁹? Patit̄ ne ergo uexari corpus suū
deus: & debile se uel ipse facere: uel ab homine fieri sinit: nisi for-
te diuinus ille sensus: q̄ mūdo & omnib⁹ mūdi partibus permi-
xtus est: primam terrę faciē reliq̄: ac se in ima demersit: ne qd̄ do-
loris de assidua laceratione sentiret? Quod si hoc uanū & absur-
dū est: tam igit̄ ipi egerunt: q̄ hæc idigent sensu: q̄ nō p̄spexerūt
diuinū qdem spiritū eē ubiq; diffusum: eoq; oīa cōtineri: non tñ
ita ut deus ipse: qui est incorruptus: grauibus & corruptibilibus
elementis misceat̄: illud ergo rectius quod a Platone sumpserūt
a deo factum eē mūdos: & eius puidētia gubernari. Oportebat

igitur & Platonem & eos qui idem senserunt docere atque explicare:
que causa: que ratio fuerit tanti operis fabricandi: quare hoc aut
cuius gratia fecerit. At iidem Stoici hominum inquirunt causa mun-
dus effectus est: audio: sed Epicurus ignorat ipsos homines qua-
re aut quis effecerit. Nam Lucretius cum diceret mundum non
esse a dijs constitutum: sic ait dicere porro hominum causa uolu-
isse parare preclaram mundi naturam: deinde intulit: decipere est.
Quid enim immortalibus atque beatis gratia nostra queat largiri emo-
lumentum: ut nostra quicquam causa agere aggrediantur! Merito enim
illi nullam rationem afferebant: cur humanum genus uel creatum uel insti-
tutum esset a deo. Nostrum hoc officium est: sacramentum mundi &
hominis exponere: cuius illi expertes sacrarium ueritatis nec atti-
gere: nec uidere potuerunt. Ergo (ut paulo ante dicebam) cum assum-
psissent id quod erat uerum: id est mundum a deo factum: & hominum
causa esse factum: tamen quoniam eos in consequentibus ratio defecit: non
potuerunt defendere id quod assumpserant. Denique plato ne dei
opus imbecillum & ruinosum faceret: in eternum dixit esse mensurum.
Si hominum causa factus est: & ita factus est: ut esset eternus: cur ergo
ipsi quoque causa factus est: non sunt sempiterni? si mortales propter
quos factus est: ergo & ipse mortalis atque solubilis: neque enim pluri-
s est ipse: quam hi quoque gratia factus est: nec posse eternum manere: quod si ei ratio
quadraret intelligeret pituitus esse: quod factum est: nec posse eternum manere:
nisi quod tangi non potest. Qui autem negat hominum causa factum: hic
nullam rationem tenet. Si enim dicit ipsum fabricatorem sua causa tanta
hec opera esse molitum: cur ergo nos nati sumus? Cur mundo ipso
frui mur? Quid sibi uult humani generis ceterorumque animantium
fictio? Cur aliena commoda intercipimus? Cur denique augemur:
minuimur: iterimus? Quid habet rationis ipsa generatio? Quid
perpetua successio? Nimirum uideri deus uoluit: & suis uariis ima-
ginibus tanquam sigilla cōfingere: quibus se oblectaret: & nihilomi-
nus tamen si ita esset: curque haberet animantes: precipueque hominem:
cuius imperio cuncta subiicit. Qui autem dicunt semper fuisse mundum
omitto illud quod esse ipsum sine aliquo principio non potest: unde
extricare se nequeunt: sed hoc dico: si semper mundus fuit: nullam
potest habere rationem: quod enim potuit in eo rationem moliri: quod nunquam
sumpsit exordium. Nam prius quam fiat aliquid aut struatur: opus est
consilio: ut disponi possit quemadmodum fiat: nec incipi quicquam potest

sine p̄uisione rationis. Itaq; omne opus ratio p̄cedit: nō habet ergo rōem: qđ factū nō est. At qn̄ mūdus habet rōem: qua & constat & regit: ergo et fact⁹ ē: & si fact⁹ ē: et resoluet̄. Reddāt ergo isti rōem si possūt: cur aut fact⁹ i p̄ncipio sit aut postea resoluat̄. Qđ qđ docere nō poterat Epicur⁹ siue Democritus: sua spōte natū eē dixit: seminib⁹ iter se passim coeuntib⁹: qb⁹ itez̄ resolutis discidiū atq; iteritū secutuꝝ. Corripit ergo qđ recte uiderat: & totā rōem penit⁹ ignorātia rōis euertit: redegitq; mūdū: & oīa q̄ in eo gerūt ad similitudinē cuiusdā somni uanissimi: siqdem reb⁹ humanis nulla ratio subsistat. Cum uero mūdum omnesq; partes eius (ut uidem⁹) mirabilis rō gubernet: cuꝝ celi temperātia: & equalis in ipsa uarietate cursus astroꝝ luminumq; celestium: temporum constans ac mira descriptio: terraz̄ uaria foecūditas: plana campoꝝ monimēta: & aggeres mōtiū: uiriditas ubertasq; syluaz̄: fontiuū saluberrima eruptio: fluminum oportuna inundatio: maris opulenta & copiosa interfusio: uentorū diuersa & utilis aspiratio. Ceteraq; omnia ratione sūma cōstent: q̄s tam cecus est: ut existimet sine causa esse facta: in quibus mira dispositio p̄ uidentissimę rationis elucet. Si ergo sine causa: nec est nec fit qđq; omnino: si p̄uidencia summi dei ex dispositione rerū: & uirtus ex magnitudine: & potestas ex gubernatione manifesta est: hebetes ergo & insani: qui p̄uidenciam non esse dixerunt. Nō improbarem si deos iccirco non esse dicerēt: ut unū dicerent: cum auteꝝ ideo: ut nullum qui eos delirasse non putat: ipse delirat.

Ca. iiii. Quod omnis res ad aliquem usum facta est: etiam illa que oīa uident̄ esse mala: quare homo creatus sit corpore fragilis & capax rationis.

Ed de p̄uidentia satis in primo libro diximus: quia & si est (ut apparet) ex mirabilitate operum suorum: necesse ē etiam hominem ceterasque animantes eadem p̄uidentia creauerit. Videamus ergo que ratio fuerit fingendi generis humani: quoniam constat id quod Stoici dicunt: hominum causa mūdum esse fabricatum: quāq; in hoc ipso non mediocriter peccent: qui non hominis causa dicunt: sed hominum. Vnius enim singularis appellatio totum comprehendit humanū gen⁹. Sed hoc

ideo quoniā ignorant unū hominē a deo eē formatū: putantque
hoīes in oīb⁹ terris & agris tāq̄ fungos eē generatos. At Hermes
nō ignorauit hoīem & a deo & ad dei similitudinē factū: sed re
deo ad ppositū. Nihil ē (ut opinor) qd' sit ppter se ipm factū: sed
qcqd omnino fit: ad usū aliquē fieri necesse ē. Quis ē enī uel tam
inept⁹ uel tā ociosus: ut aggrediat̄ facere aliqd frustra: ex quo nul
lam utilitatē nullū cōmodū speret? Qui domū ēdificat: nō iccir
co ēdificat ut tātūmō dom⁹ sit: sed ut in ea possit habitari. Qui
nauē fabricat: nō iō assumit operā: ut tātū nauis appareat: sed ut
in eo nauiget. Ite; qui uas aliqd instituit aut format: non propte
rea id facit: ut tantum fecisse uideatur: sed ut uas illud effectuz ca
piat aliquod necessariū. Similiter cetera quēcūq; fiunt: non utiq;
in superuacuum: sed ad usus aliquos laborantur. Mūdus igitur
a deo factus est: non utiq; propter ipsum mūdum: neq; enim aut
calore solis: aut lumine: aut aspiratione uentorum: aut humore
imbrium: aut alimonia frugum: cum sensu careat indiget. Sed ne
illud quidem dici potest: q̄ deus propter seipsum fecerit mun
dū: quoniā pōt eē sine mūdo: sicut fuit antea. Et his omnib⁹ quē
in eo sunt: quēcūq; generāt deus ipse non utitur. Apparet ergo ani
mantium causa mundum esse constructum: quoniā his reb⁹ qb⁹
cōstat animantes fruuntur: quē ut uiuere: ut constare possunt: oīa
his necessaria temporib⁹ certis sumministrantur. Rursus ceteras
animātes hominis causa esse fictas: ex eo claz est q̄ homini serui
unt: & tutelē eius atq; usibus data sunt: quoniā siue terrēne sunt:
siue aquatiles: nō sentiunt mundi rationem sicut homo. Respō
dendum est hoc loco philosophis: maximeq; Ciceroni: q̄ ait cur
omnia nostri causa cum faceret tantā uim natricū uiperazq; fece
rit: cur tā mlta pestifera terrē mariq; disperferit: ingens ad dispu
tandū locus est: sed ut in transcurso breuiter stringendus est: quo
niam homo ex reb⁹ diuersis: ac repugnantibus cōfigurāt⁹ est ani
ma & corpore: idest cēlo atq; terra: tenui & cōprehēbili: eterno
ac tēporali: sensibili atq; bruto: luce p̄redito atq; tenebroso: ipsa
ratio ac necessitas exigebat: & bona homini proponi & mala: bo
na quibus utatur: mala quē uitet & caueat. Iccirco enim data est
illi sapientia: ut cognita bonoz maloꝝq; natura: & in appetēdis
bonis: & in malis declinādis: uim suę rōis exerceat. Nam ceteris
aīalibus quib⁹ sapiētia nō data est: sed munita idumētis nālibus

& armata sunt. Hōi autē p̄ his oīb⁹: qđ' erat p̄cipuum rōem dedit solā. Itaq; nudū formauit & inermem: ut eū sapiētia & muniret & tegeret: munimēta & ornāmētū ei⁹ non foris sed intus: nō in corpore sed in corde constituit. Nisi ergo essent mala quę caueret: quę a bonis utilibusq; distingueret: nō esset ei sapiētia necessaria. Sciat ergo Marcus Tullius: aut ideo homini datam esse rationem: ut & pisces caperet usus sui gratia: & natrices uiperasq; uitaret salutis suę causa. Aut iccirco bona ei malaque proposita: quia sapiētiā acceperat: cui⁹ uis oīs in discernendis bonis malisq; uersatur. Magna igit̄ & recta & admirabilis est uis & ratio & potestas hominis: p̄pter quem mundum ipsum: & uniuersa q̄cūq; sūt de⁹ fecit: tantūq; illi honoris habuit: ut eum p̄ficeret uniuersis: quoniam solus poterat dei opera mirari. Optime igit̄ Asclepiades noster de prouidentia sūmi dei differēs: in eo libro quē scripsit ad me. Atq; iō inq̄t merito q̄s arbitret̄ p̄ximū sibi locū diuinā prouidentiam dedisse ei: q̄ potuit intelligere ordinationem suam! Nam sol iste est: q̄s eū uidet ita ut itelligat q̄ sol ē: & quātū gr̄ę afferat ceteris iſtitutis! Hoc cęlum est: quis id suscipit! terra hęc: quis eam colit! hoc pelagus: quis in eo nauigat! hic ē ignis: quis eo utitur! Instituit summus deus non propter se: quia nibilo indiget: sed p̄pter hominē q̄ his congruenter uteretur.

Capi. 8. Quare homo creatus sit: & quare ex contrariis constet: & q̄ ei domicilium cōstitutum est in medio: & uita duplex proponitur: quarum alteram ministrat natura: alteram largitur gr̄a. Et quid significet q̄ homo primum quadrupedibus conformatur: & postea erigitur: & tandem utiſ exercitio rationis:

Eddamus nunc rōem: quare hominem ipsum fecerit deus: quod si philosophi fecissent: aut defendissent illa quę uera inuenerant: aut in proximos errores nō incidissent. Hęc est summa: hic cardo reꝝ est: quę qui non tenuerit: ueritas illi oīs elabit̄. Hoc est deniq; quod efficit illis non quadrare rationem: quę illis si effulsisset: si sacramētum hominis omne cognouissent: nunq̄ disputationes eoz & oēm philosophiam de transuerso Academia iugulasset. Sicut ergo mundum non propter se deus fecit: q̄ commodis eius non indiget: sed propter hominem qui eo utiſ:

ita ipsum hominem propter se. Quæ utilitas deo in homine inquit Epicurus
ut eum propter se faceret? Scilicet ut esset quæ opera eius intelligeret: quæ providentiam
disponendi: rationem faciendi: uirtutem consummadi: & sensu admirari: et
uocem proloqui posset. Quorum omnium summa hæc est: ut deum colat. Is enim
colit: quæ hæc intelligit: is artificem rerum omnium: is uerum patrem suum
debita ueneratione persequitur: qui uirtutem maiestatem eius de
suorum operum inuentione: inceptione: perfectione metitur. Quod
plinius argumentum proferri potest: & mundum hominis: &
hominem sui causa deum fecisse: quæ ex omnibus animantibus so
lus ita formatus est: ut oculi eius ad cælum erecti: facies ad deum
spectant: uultus cum suo parente communis sit: ut uideatur ho
minem deus quasi porrecta manu alleuatum ex humo: ad contem
plationem sui excitasse? Quid ergo inquit deo cultus hominis
confert: bono & nulla re indigenti: uel si tantum honoris homi
ni habuit: ut ipsius causa mundum fabricaret: ut instrueret eum
sapientia: ut dominum uiuentium faceret: eumque diligeret tanquam
filium: cur mortalem fragilemque constituit: cur omnibus malis
quem diligebat obiecit: cum oportet & beatum esse hominem
tanquam coniunctum & proximum deo: et perpetuum sicut est
ipse: ad quem colendum & contemplandum figuratus est? Quæ
hæc fere in prioribus libris sparsim docuimus: tamen quoniam
proprie id materia nunc exigit: quia de uita beata differere pro
positum est: explicanda sunt ista diligentius & plenius: ut dispo
sitionis dei & opus & uoluntas noscatur. Cum posset semper spi
ritibus suis immortalibus innumerabiles animas procreare: sicut
angelos genuit: quibus immortalitas sine ullo malorum pericu
lo aut metu constat: excogitauit tamen inenerrabile opus quemad
modum infinitam multitudinem crearet animarum: quas primo
imbecilibus fragilibusque corporibus illigatas: constitueret in
bonum malumque medias: ut constantibus ex utriusque nature
uirtutem proponeret: ne immortalitatem delicate assequerentur
ac molliter: sed ad illud æternæ uitæ ineloquibile præmium: sum
ma cum difficultate ac magnis laboribus peruenirent. Ergo ut
eas grauibus & uexabilibus membris indueret: quoniam consistere
in medio inani non poterant: ponderibus & grauitate corporis
deorsum premente: sedem illis ac domicilium primo cõdendum
esse decreuit. Itaque ineffabili uirtute ac potentia præclara mundi

opera molitus est: suspēsis in altitudinē leuib⁹ elemētis: & graui
bus in imis dep̄ssis: & cęlestia firmavit: & terręna cōstituit. Nō
ē necesse nūc exeq̄ singula: qm̄ ī secūdo libro uniuersa executi fu-
mus. Lumina igit̄ posuit in cęlo: quoꝝ moderatio & claritas &
mot⁹ aptissime ad utilitates uiuētū tēperat⁹ ē. Terrę aut̄ quam
sedē uoluit eē foecūditatē uariā gignēdi ac p̄ferēdi dedit: ut uber-
tas frugū & herbarū & uirētū p̄ nā & usu cuiusq̄ generis alimo-
niā ministraret. Tū p̄fectis oīb⁹ q̄ ad cōditionē mūdi p̄tinebāt:
hominē finxit ex ipsa terra: quā illi a p̄ncipio ī habitaculū p̄para-
uit: idest spiritum suum terrēno corpore induit & iuoluit: ut cō-
pactus ex rebus diuersis ac repugnantibus: bonum ac malum ca-
peret: & sicut terra ipsa foecunda est ad fruges pariendas: ita cor-
pus hominis quod assumptum est e terra: generandi copiā facul-
tatemq̄ procreandę sobolis accepit: ut quoniam fragili materia
formatus inęternum manere non poterat: peracto temporalis ui-
tę spatio cederet: & illud quod fragile atq̄ ībecillū gerebat: p̄pe-
tua successione renouaret. Cur igit̄ eū mortalem finxit atq̄ fragi-
lem: cum illius causa mundum ędificasset? Primū ut īfinita uis
animarū gigneretur: oēm̄q̄ terram multitudine oppleret: deinde
ut proponeret homini uirtutem: idest tolerantiam malorū ac bo-
norū: p̄ quā posset p̄miū īmortalitatis adipisci. Nā q̄ homo ex
duabus rebus constat: corpore & anima: quoꝝ alterū terrēnū est:
alterum cęleste: duę uitę homini attributę sunt: una temporalis
quę corpori assignatur: altera sempiterna q̄ animę subiacet. Illa
nascendo accepimus: hanc assequimur laborando: ne immortali-
tas homini (ut antediximus) sine ulla difficultate cōstaret. Illa ter-
rēna est sicut corp⁹: et ideo finitur. Hęc uero cęlestis sicut anima:
& ideo terminum non habet. Illam primā nescientes accepim⁹:
hanc secundam scientes. Virtuti enī nō naturę datur: quia uoluit
nos deus uitam nobis in uita compare. Iccirco hanc nobis p̄sentē
dedit: ut illā ueram & perpetuā: aut uiciis amittamus: aut uirtute
mereamur. In hac corporali non est summum bonum: quoniam
sicut necessitate diuina nobis data est: ita rursus diuina necessita-
te soluetur: ita qd' finem habet: summum bonum non habet. In
illa uero spiritali: quam per nos ipsi acquirimus: summū bonū
continetur: quia nec malum pōt habere nec finem: cuius rei argu-
mentum natura & ratio corporis p̄bet. Cętera nāq̄ animalia

in humū uergūt: q̄ terrēna sunt: nec capiunt īmortalitatē: q̄ de cę
lo ē. Hō aut̄ rect⁹ in cęlū spectat: q̄ p̄posita ē illi īmortalitas: nec
tñ uenit nisi tribuat̄ hōi a deo. Nā nihil īterest īter iustū & iniu-
stū: siq̄dē oīs hō nat⁹ īmortalis fieret: ergo īmortalitas nō seque-
la nature: sed merces p̄miūq; uirtutis est. Deniq; hō nō statim qñ
natus est rectus ingreditur: sed quadrupes primo: quia ratio cor-
poris & huius p̄sentis uite cōmunis ē nobis cū mutis animali-
bus. Post deinde confirmatis uirib⁹ erigitur: & lingua eius in elo-
quiū soluit̄: et mutū aīal esse desinit. Quę ratio docet mortalem
nasci hominem: postea uero īmortalem fieri: cū coeperit ex deo
uiuere: idest iusticiā sequi: q̄ continetur in dei cultu: cum excitaue-
rit hominem deus ad aspectū cęli ac sui. Quod tunc fit cum ho-
mo cęlesti lauachro purificatus: exponit īfantia; cū omni labe ui-
tę prioris: & incremento diuini uigoris accepto: fit homo perfe-
ctus ac plenus. Ergo quia uirtutē proposuit homini deus: licet
anima & corpus consociata sint: tñ contraria sunt & impugnāt
in uice;. Animi bona mala sunt corporis: idest opum fuga: uolu-
ptatum interdictio: doloris mortiq; cōtemptus. Item corporis
bona mala sunt animi: hoc est cupiditas & libido: q̄bus & opes
appetuntur: & suauitas uariarum uoluptatum: quibus eneruatus
animus extinguitur. Ideo necesse est iustum & sapientem in om-
nibus malis esse: quoniā malorū uictrix est fortitudo. Iniustos
aut̄ in diuitiis: in honore: i potestate. Hęc enim bona corporalia
& terrēna sunt. Illi autē terrēnā uitā agunt: nec assequi īmorta-
litate queunt: quia se uoluptatibus dederūt: quę sunt uirtutis
inimicę. Itaq; uita hęc temporalis illi ęternę debet esse subiēcta:
sicut corpus anime. Quisquis ergo anime uitam maluerit: uitam
corporis contemnat necesse est: nec aliter eniti ad summum pote-
rit: nisi quę sunt ima despexerit. Qui aut̄ corporis uitam fuerit
amplexus: et cupiditates suas in terrā deięcerit: illam superiorem
uitā consequi nō pōt. Sed qui mauult bene uiuere in ęternum: ma-
le uiuet ad tempus: & afficiet̄ omnibus molestiis & laborib⁹ quā
diu fuerit in terra: ut habeat diuinū ac cęleste solatium: & q̄ ma-
luerit bene uiuere ad tempus: male uiuet in ęternum: q̄ damnabit̄
dei sententia ad poenā: q̄ cęlestib⁹ bonis terrēna p̄pofuit. Pro-
pterea igitur colit se deus expetit & honorari ab homine tanquā
pater: ut uirtutē & sapientiam teneat: quę sola īmortalitatē parit.

Nam q̄ nullus alius præter ipsum donare eam potest: quia solus possidet pietatē hominis. Qui deū honorauerit hoc afficiet præmio: ut sit ñternum beatus: sitq; apud deū: & cum deo semper.

Ca. vi. Itē q̄re mūd⁹ creat⁹ sit: q̄re hō: quā ianis sit cult⁹ deoꝝ.

Vnc totā rationē breui circūscriptione signemus. Accirco mundus factus est: ut nascamur. Ideo nascimur ut agnoscamus factorē mundi ac nostri deum. Ideo agnoscim⁹ ut colam⁹: ideo colimus: ut ñmortalitatem p̄ mercede laborum capiamus: quoniā maximis laboribus cultus dei cōstat. Ideo p̄mio immortalitatis afficimur: ut similes angelis effecti: summo patri ac deo ñperpetuū seruiamus: & scimus ñternū deo regnum. Hęc sūma rez ē: hoc arcanū dei: h̄ mysteriū dei: h̄ mysteriū mūdi: a quo sūt alieni: q̄ p̄ientē uoluptatem terrestribus ac fragilibus bonis se addixerūt: & animas ad cęlestia genitas: suauitatib⁹ mortiferis tāq̄ luto coenoue demerferunt. Queramus nunc uicissim: an in cultu deorum ratio ulla subsistat: qui si multi nati sunt: si ideo tantū ab hominibus colunt: ut præstent illis opes: honores: uictorias: queq; alia: que non nisi ad præsens ualent: si sine causa fingimur: si in hominibus procreandis p̄uidencia nulla uersatur: si casu nobismetipsis: ac uoluptatis nostrę gr̄a nascimur: si nihil post mortem sumus: quod pōt esse tā supuacuū: tam inane: tam uacuum q̄ humana res: & q̄ mundus iste qui cum sit incredibili magnitudine: tam mirabili rōe cōstructus: tamē rebus ineptis uacet! Cur. n. uentorū spiritus citent nubes! Cur emicent fulgura: tonitrua mugiant: imbres cadant ut fruges, terra p̄ducat: ut uarios foetus alat! Cur deniq; omnis natura rerū laboret: ne quid desit earum rerū quibus uita hominum sustinetur: si est inanis: si ad nihilū interimus: si nihil est in nobis maioris emolumenti deo! Quod si est dictu nefas: nec putandum est fieri posse: ut non ob aliquam maximam rationem fuerit cōstitutum: quod uideamus maxima ratione constare: que pōt esse ratio in his errorib⁹ prauarum religionum: & in hac p̄uasiōe philosophoꝝ: qua putāt aīas interire! Profecto nulla. Quid enī habēt dicere! Cur dii hominib⁹ tā diligenter suis queq; temporibus exhibeāt: an ut illis far & meꝝ demus & odorē thuris: & sanguinē pecudū! q̄ neq; ñmortalib⁹ grata esse possunt: q̄ sūt fragilia: neq; usui eē ex partibus corporum

q̄ hęc ad usum corporaliū data sunt: & tamē si ea desiderēt sibi
īpī possent exhibere cū uellēt. Siue igit̄ itereūt aīę siue īcternum
manēt: quā rōem cōtinet cult⁹ deoꝝ: aut a quo mūdus factus est?
Cur aut q̄n aut quosq̄: quaten⁹ hoīes: aut quā obrē pcreati? Cur
nascūt: itereūt: succedūt: renouātur? Quid dū ex cultib⁹ eoꝝ asse
quūt: q̄ post mortē nihil futuri sūt? Quid p̄stāt? Quid pollicēt?
Quid mināt aut hoīb⁹ aut dīs dignū? Vel si manēt animę post
obitū: qd de his faciūt: facturīue sūt? Quid illis opus ē t̄be lauro
aīay? Ipsī illi ex quo fonte oriūt? Quō aut q̄re aut uñ multi sūt?
Ita fit ut si ab illa rerum summa: quā superius comprehendimus
aberraueris: omnis ratio intereat: & ad nihilū oīa reuoluantur.

Ca. vii. Quare phi nequerunt cōprehendere ueritatem inte
gre: quā tñ (sicut exempla declarant) particulatim comprehende
runt: tamen se defendere nequuerunt.

Vam summā q̄ phi non comprehenderunt: nec ueritatem
comprehendere potuerunt: quanuis ea fere quibus summa
ipsa constat & uiderunt & explicauerunt: sed diuersi ac diuersē
omnia illa protulerunt: non annectentes nec causas rerum: nec cō
sequētiās: nec rationes: ut summam illam quę continet uniuersā
& compingerent & implerent: facile est autē docere pene uniuersā
ueritatem per philosophos & sectas esse diuisā. Non enī
sic philosophiā nos euertimus: ut Academici solent: q̄b⁹ ad oīa
respondere ppositū est: quod est potius calūniari & inuidere: s;
docemus nullā sectā fuisse tam deuiā: neq̄ philosophoꝝ quęq̄ tā
inanem: q̄ nō uiderit aliqd ex uero. Sed dū cōtradicens studio
insaniunt: dum sua etiam falsa defendunt: alioꝝ etiā uera subuer
tunt: non tantum illis elapsa ueritas est: quā se querere simulabāt:
sed ipsī etiā potissimum suo uicio perdiderūt. Quod si extitif
set aliquis qui ueritatem sparsam per singulos p sectasq̄ diffusā
colligeret in unum: ac redigeret in corpus: is profecto non dissen
tiet a nobis. Sed hoc nemo facere nisi ueri peritus ac sciens pōt.
Verum autem scire non nisi eius est: qui sit doctus a deo. Nemo
enim potest aliter repudiare quę falsa sūt: eligere ac probare quę
uera: sed si uel casu id efficeret: certissime philosopharetur. Et
quanuis non posset diuinis testimoniis illa defendere: tamen se

ipsam ueritas illustraret suo lumine. Quare incredibilis ē error illoꝝ: q̄ cū aliqua sectā pbauerit: eiq̄ se addixerint: ceteras dānāt tāq̄ falsas & inanes: armātq̄ se ad proeliandū: nec quid defendē debent scientes: nec quid refutare: incurfantq̄ passim sine delectu oīa quę afferunt: quicūq̄ dissentiunt. Ob has eorum pertinacissīmas cōtentiones: nulla extitit philosophia: quę ad uerum propi⁹ accederet. Nam particulatim ueritas ab his tota comprehensa ē: factū esse mundum a deo dixit Plato: idē pphetę loquūt: idēq̄ & Sibyllę carminibus apparet. Errant ergo qui uel oīa sua spōte esse nata dixerunt: uel minutis seminibus cōglobatis: quoniā tanta res tam ornata tam magna: neq̄ fieri neq̄ disponi & ordinari sine aliquo prudentissimo auctore potuit: & ea ipsa ratione qua constare ac regi omnia sentiuntur: solertissimę mētis artificē confitent: hominū causa mundum & omnia quę in eo sunt eē facta. Stoici loquunt: idem nos diuinę litterę docent. Errauit ergo Democritus: q̄ uermiculorū modo putauit effusas esse de terra: nullo auctore nullaq̄ ratione. Cur enī formatus sit homo: diuini sacramenti est: quod quia ille scire nō poterat: humanam uitam deduxit ad nihilum. Ad uirtutem capeffendam nasci homines Ariston differuit. Idem nos monemus ac discimus a pphetis. Igitur falsus Aristippus q̄ hominē uoluptati: idest malo tāq̄ pecudem sibiugauit: imortales eē aīas Pherecides & Plato disputauerunt. Hęc uero ppa est in nostra religione doctrina: ergo Dicęarchus cum Democrito errauit: qui perire cum corpore ac dissolui argumētatus est. Esse inferos Zeno Stoicus docuit: & sedes piorum ab impiis esse discretas: et illos quidem q̄etas ac delectabiles incolere regiones: hos uero luere poenas in tenebrosis locis: atq̄ ī coeni uoraginibus horrendis. Idem nobis pphetę palā faciūt. Ergo Epicurus errauit: qui poetarū id eē figmētū putauit: et illas inferorum poenas quę feruntur: in hac esse uita interpretatus est. Tota; igitur ueritatem et omne diuinę religionis arcanū pbi attigerūt: sed aliis refellentibus defendere id quod inuenerant nequiuerūt: quia singulis ratio non quadrauit: nec ea q̄ uera senserant in summam redigere potuerunt: sicut superius nos fecimus.

Capitulum. viii. De immortalitate animę: & quibus eam argumentis Plato sit conatus astruere.

Num est igitur summum bonum immortalitas: ad quam capiendam
& formati a principio & nati sumus. Ad hanc tendimus: hanc
spectat humana natura: ad hanc nos prouehit uirtus: quod bonum quod comprehendimus:
superest ut etiam de ipsa immortalitate dicamus. Platonis argumentum
ta quis ad rem conferat multum: tamen parum habet firmitatis ad probandam &
implendam ueritatem: quoniam nec rationem mysterii magni totum consummauerat:
in unumque collegerat: nec summum bonum comprehenderat. Nam licet uerum
de immortalitate atque sentiret: tamen non ita de illa tanquam de summo bono
differebat. Nos igitur certioribus signis eligere possumus ueritatem: qui eam non
incipiti suspitione collegimus: sed diuina traditione cognouimus. Plato autem sic
argumentatus est: immortale esse quicquid per seipsum & sentit & semper mouetur. Quod
enim principium motus non habet: nec finem habiturum: quia de se
a semetipso non potest: quod argumentum etiam mutis animalibus
eternitatem daret: nisi adiectione sapientie discreuisset. Addidit
igitur (ut effugeret hanc communitatem) fieri non posse: quin sit
immortalis animus humanus: cuius miranda solertia inueniendi:
& sceleritas cogitandi: & facilitas percipiendi atque discernendi:
& memoria preteritorum: & prudentia futurorum: & artium plerumque
innumerabilium scientia: qua ceterae careant animantes: diuina &
caelestis appareat: quae & origo animi: qui tanta capiat: tanta contineat:
nulla repiatur in terra: siquidem ex concretionem terrenam nihil habeat
admixtum: sed necesse est in terram resolui: quod est in homine
ponderosum & dissolubile. Quod autem tenue ac subtile: id uero esse
indiuiduum: ac domicilio corporis uelut carcere liberatum: ad caelum &
naturam suam puolare. Haec fere Platonis collecta breuiter: quae apud
ipsum late copioseque explicantur. In eadem sententia fuit etiam Pythagoras
antea: eiusdemque preceptor Pherocides: quem Cicero tradidit primum
de eternitate animarum disputasse. Qui omnes licet eloquentia excelleret:
tamen in hac duntaxat contentione non minus auctoritatis habuerunt:
qui contra hanc sententiam differebant. Dicarchus primo: deinde Democritus:
postremo Epicurus: adeo ut res ipsa de qua inter se pugnabant in dubium
uocaretur: denique & Tullius expositis horum omnium de immortalitate
ac morte sententijs: nescire se quid sit uerum pronunciauit. Harum inquit
sententiarum quae uera sit: deus aliquid uiderit. Et rursus alibi: quoniam
utraq; inquit earum sententiarum

doctissimos habuit auctores: nec quid certi sit diuinari pōt: ueꝫ
opus nobis diuinatione non est: quibus ueritatem diuinitas ipsa
patefecit.

Ca. ix. Quę sit de immortalitate aīę fidelis assertio. Et q̄ labo
rū uirtutumq; finis beata eternitas est.

Is itaq; argumētis: quę nec Plato nec ullus alius inuenit: aīa
rū eternitas probari ac perfici potest: quę nos breuiter col
legimus: quoniā pperat oratio ad enarrandum iudicium dei ma
ximum: quod in terra propinquante seculorum fine celebrabit.
Ante oīa quoniā deus ab homine uideri nō pōt: ne quis tamē ex
eo ipso putaret deum non esse: quia mortalibus oculis non uide
retur: inter cętera institutoꝝ miracula: fecit etiam multa quorum
uis quidem appareret: substantia tamen non uideretur: sicut est
uox: odor: uentus: ut harum rerū argumento & exemplo: etiam
deū licet sub oculos non ueniret: de sua tamē ui & effectu et ope
ribus cerneremus. Quid uoce clarius: aut uento fortius: aut odo
re uiolentius? Hęc tamen cum per aerem feruntur: ad sensusq; no
stros ueniunt: & eos potentia sua impellunt: non cernuntur acie
luminū: sed aliis corporis partibus sentiuntur: similiter deus nō
aspectu nobis alioue fragili sensu cōprehendendus est: sed men
tis oculis intuendus: cum opera eius p̄clara & miranda uideam⁹.
Nam illos qui nullum omnino deum esse dixerunt: non modo
philosophos: sed ne homines qdē eē dixerim: q̄ mutis simillimi
ex solo corpore cōstiterunt: nihil omnino cernētes animo & ad
sensuꝝ corporis cūcta referentes: qui nihil putabant eē nisi quod
oculis contuebantur. Et q̄ uidebant aut bonis accidere aduersa:
aut malis p̄spera: fortuitu geri oīa crediderūt: & natura mundū
non prouidentia constitutum. Hinc iam prolapsi sunt ad delira
menta: quę talem sententiam sequebantur necessario: quod si est
deus & incorporealis & inuisibilis & eternus: ergo nō iccirco in
terire animam credibile est: quia nō uidet postq̄ recessit a corpo
re: quoniā constat esse aliquid sentiens ac uigens: quod non ue
niat sub aspectu. At enī difficile animo cōprehendere: quēadmo
dum possit anima retinere sensum sine his partibus corporis: in
quibus inest officium sentiendi. Quid de deo: num facile est cō
prehēdere quemadmodum uigeat sine corpore? Quod si deos
esse credunt: qui si sunt: utiq; animę sunt expertes corporum:

neceſſe eſt humanas animas eadem ratione ſiſtere: quoniam ex
ipſa rōe ac puidētia itelligit eē qdā in hoīe a deo ſimilitudo. De
niq; illud argumētū qd' Marc⁹ Tulli⁹ uidit ſatis firmū eſt: ex eo
eternitatē anime poſſe diſci: q; nullū ſit aliud aīal: qd' habeat
noticiā dei aliq; religioq; ſit pene ſola: q; hoīez diſcernat a mutis
q; cū in hoīem ſolū cadat: pfecto teſtaī id affectare nos: id deſi
derare: id colere: quod nobis familiare: quod proximum ſit futu
rum. An aliquis cum ceteraz animātium naturam cōſiderauerit:
quas pronis corporibus abiectas in terramq; proſtratas: ſummi
dei prouidentia effecit: ut ex hoc itelligi poſſit: nihil eas ratiōis
habere cum celo: poteſt non itelligere ſolum ex omnibus ceſte
ac diuinū animal eē hominem: cuius corpus ab humo excitatum
uultus ſublimis: ſtatus rectus originem ſuam querit: & quaſi cō
tempta humilitate terre ad altum nititur: quia ſentit ſummu; bo
num in ſummo ſibi eſſe querendū: memorque conditionis ſue
qua deus illum fecit eximium: ad artificem ſuum ſpectat. Quam
expectationem Trimegyſtus . θεωρίαν rectiſſime nominauit:
que in mutis animalibus nulla eſt. Cum autem ſapientia que ſoli
homini data eſt: nihil aliud ſit q; dei noticia: apparet animam nō
interire neque diſſolui: ſed manere in ſempiternum: quia deum
qui ſempiternus eſt & querit & diligit ipſa cogente natura: ſen
tiens uel unde orta ſit: uel quo reuerſura. Pręterea non exiguum
immortalitatis argumentum eſt: quod homo ſolū ceſti elemen
to utatur. Nam cū rez natura his duobus elemētis: que repugnā
tia ſibi & inimica ſunt conſtet igne & aqua: quorum alterum ce
lo: alterum terre aſcribitur. Ceterę animantes quia terrene mor
talesq; ſunt: terreño grauiq; utunt elemento: homo ſolus ignem
in uſu habet: qd' eſt elemētū leue: ſublime: ceſte. Ea uero que pō
deroſa ſunt: ad mortē deprimunt: & que leuia ſunt ad uitā ſuble
uant: quia uita in ſummo eſt: mors in imo. Et ut lux eē ſine igne
non poteſt: ſic uita ſine luce. Igitur ignis elementum eſt lucis ac
uite: unde apparet hominem qui eo utitur immortalē ſortitū eē
cōditionē: q; id illi familiare eſt quod facit uitā. Virt⁹ quoq; ho
mini ſoli data: magno argumento eſt imortales eē animas: quod
nō erit ſecundū naturā: ſi anima extinguit. Huic enim pſenti uite
nocet: nā uita iſta terreña quā cōem cū mutis aīalib⁹ ducim⁹: &
uoluptatē expetit: cui⁹ uariis fructib⁹ ac ſuauib⁹ delectat: et dolorē

fugit: cuius asperitas naturā uiuētū acerbis sensibus lēdit: & ad mortē p̄ducere nitit̄: q̄ dissoluit animātes. Si ḡ uirt⁹ & prohibet his bonis hoīe; q̄ naturalit̄ appetūt: & ad sustinēda mala īpellit: q̄ naturalit̄ fugiūt. Ergo malū ē uirt⁹ & īimica naturē: stultumq; iudicari necesse ē q̄ eā seq̄t: qm̄ se ip̄e lēdit: & fugiēdo bona p̄sentia: & appetēdo eque mala sine spe fruct⁹ āplioris. Nā cū liceat nobis iocū dissimilis frui uoluptatib⁹: nōne sensu carē uideamur? Si malim⁹ ī humilitate: ī egestate: ī cōtemptu: ī ignominia uiuere aut ne uiuere qdē: sed dolore cruciari & mori. Ex qb⁹ mal' nihil amplius assequamur: quo possit uoluptas omīssa p̄fari. Si autē uirt⁹ malū nō ē: facitq; honeste: q̄ uoluptates uicio sas turpesque cōtēnit: et fortit̄ q̄ nec dolorē nec mortē timet: ut officiū seruet. Ergo maius aliqd' bonū assequat̄ necesse ē: quā sūt illa q̄ spernit. At uero morte suscepta: qd' ulteri⁹ bonū sperari pōt nisi ēt̄nitas!

Ca. x. Itē de īmortalitate aīe: & q̄ uirt⁹ semel habita p̄petuat & amitti nō pōt: & q̄ uita duplex est: & itē mortes duę homini p̄ponuntur.

Ranseam⁹ nunc uicissim: ad ea que uirtuti repugnāt: ut etiā ex his immortalitas aīe colligatur: uicia omnia temporalia sunt. Ad p̄sens enī cōmouet̄ irē impetus: recepta ultione sedatur: libidinis uoluptas corporis finis ē. Cupiditatem autem facietas eaȳ reꝝ quas expetit: aut alioꝝ affectuū cōmōtiones interimunt. Ambitio postq̄ honores quos uoluit adepta est: consenescit. Itē cetera uicia cōsistere ac permanere non possunt: sed ip̄so fructu que expetunt finiunt̄: recedunt ergo & redeunt. Virtus autē sine ulla ītermissione p̄petua est: nec discedere ab eo pōt: qui eā semel coepit. Nā si habeat īteruallū: si aliquādo ea carere possumus redibūt̄ p̄tinus uicia: que uirtutē semp̄ īpugnāt. Nō est igitur comprehensa si deserit: si aliquādo secedit. Cū uero sibi domiciliū stabile collocauit: in omni actu uersari eam necesse est: nec potest fideliter depellere uicia & fugare: nisi pectus quod insedit perpetua statiōe munierit. Ipsa ergo uirtutis perpetuitas īdicat hūanū animū: si uirtutē coepit p̄manere: q̄ & uirt⁹ perpetua est: & sol⁹ animus hūanus uirtutē capit. Quoniā igit̄ cōtraria sunt uicia uirtuti: omnis rō diuersa & contraria sit necesse est: q̄ uicia commotiones & p̄turbatiōes animi sunt. Virtus contrario lenitudo &

tranquillitas animi est: quia uicia temporalia & breuia sunt: uirtus perpetua & constantis & par sibi semper: quia uicioque fructus: id est uoluptates eque ut ipsa breues temporalesque sunt. Virtutis ergo fructus ac premium sempiternum est: quia uicioque commodum in presenti est: uirtutis igitur in futuro. Ita fit: ut in hac uita uirtutis premium nullum sit: quia uirtus adhuc ipsa est. Nam sicut uicia cum in actu suo finiuntur: uoluptas & premia eorum sequuntur: ita uirtus cum finita est: merces eius insequitur. Virtus autem nunquam nisi morte finitur: quoniam & in morte suscipienda summum eius officium est: ergo premium uirtutis est post mortem. Denique Cicero in tusculanis: quauis dubitater: tamen sensit summum homini bonum non nisi post mortem contingere. Fidenti animo igitur si ita res feret gradietur ad mortem: in qua aut summum bonum: aut nullum malum esse cognouimus. Mors igitur non extinguit hominem: sed ad premium uirtutis admittit: quod autem se (ut ait idem) uiciis ac sceleribus comminauerit: uoluptati que seruiert: is uero datur eterna luet poena: quam diuinae litterae secundam mortem nominant: quae est & perpetua & grauissimis cruciatibus plena. Nam sicuti duae uitae oppositae sunt homini: quarum altera est anime: altera corporis: ita & mortes duae oppositae sunt: una pertinet ad corpus: qua cunctos secundum naturam fungi necesse est. Altera pertinet ad animam: quae scelere acquiri uirtute uitatur. Ut haec uita temporalis est: ceteroquin terminos habet: quia corpus est: sic & mors eque temporalis est certumque habet finem: quia corpus attingit.

Ca. xi. De resurrectione corporum mortuorum & morte: & animarum perpetuitate.

Impletis ergo temporibus: quae deus morti statuit: terminabitur ipsa mors. Et quia temporalem uitam temporalis mors sequitur: consequens est ut resurgat anime ad uitam penam: quia finem mors temporalis accipit. Rursus sicut uita animi sempiterna est: in qua diuinos & in eloquibiles immortalitatis suae fructus capit: ita & mors eius perpetua sit necesse est: in qua perennes poenas & infinita tormeta pro peccatis perdit. Ergo in ea conditioe res posita est: ut qui beati sunt in hac uita temporali atque terrena: semper miseri sint futuri: quia iam bonis quae maluerunt potiti sunt: quod his euenit qui deos adorant: deum negligunt. Deinde qui iusticiam fuerunt secuti in hac uita miseri fuerunt & contempti & inopes: & ob ipsam iusticiam contumeliis & iniuriis sepe uexati: quia nec aliter uirtus teneri potest: semper beati sunt futuri: ut quia mala iam pertulerunt: etiam bonis

fruatur. Quod his utiq; cōtingit: q̄ cōtēptis terreſtrib⁹ diis & fragilib⁹ bonis celeſtē religionē dei ſequūt: cui⁹ bona ſicut ip̄e q̄ tribuit ſēpiterna ſūt. Quid opera corporis atq; animi! Nonne idicāt eē aīam mortis exptē! Nā corp⁹ q̄ ip̄m fragile ē atq; mortale: q̄cūq; opa molit⁹ eaq; caduca ſūt. Nihil. n. Tulli⁹ ait eē quod ſit manib⁹ hūanis laboratū: qd̄ nō aliqñ ad īteritū redigat: ul' iuria hominū: uel ip̄a conſectrice omniū uetuftate. At uero animi opa uidem⁹ ęterna. Nā q̄cūq; cōtēptui p̄ſētiū ſtudētēs: ī memoriā monumēta īgenioꝝ factozq; magnoꝝ reliquerūt: hi plane mētis ſuę ac uirtutis nomē īdelebile q̄ ſierunt. Ergo ſi opa corporis iō mortalia ſūt: q̄ ip̄m mortale ē: ſeq̄ ex eo ut aīa īmortal' appareat q̄ uidem⁹ opa ei⁹ nō eē mortalia. Eode; modo deſideria quoq; corporis animiq; declarāt: alteꝝ eē mortale: alteꝝ ſempiternum. Corpus enī nihil niſi tēporale deſiderat: id eſt cibū potū īdumētū q̄etem uoluptatē. Et tñ hęc ip̄a ſine nutu & adminiculo animi nec cupere nec aſſequi pōt. Animus autē p̄ ſe mlta deſiderat: q̄ ad officiū fructūue corporis redūdent: ea q̄ non fragilia ſed ęterna ſūt: ut fama uirtutis: ut memoria nominis. Nā cultū dei q̄ cōſtat abſtinētia cupiditatū ac libidinū: patientia doloris: ac cōtemptu mortis: etiā cōñ corp⁹ aīa cōcupiſcit. Vnde credibile ē nō īterire aīam: ſ; diſſociari a corpore: q̄ corp⁹ ſine aīa nihil pōt: animus autē pōt mlta & magna ſine corpore. Quid q̄ ea q̄ uiſibilia ſunt oculis: & tāgibilia manu: q̄ ęternā uim pati poſſunt: ęterna eē nō poſſunt. Ea uero q̄ neq; ſb tactu neq; ſb uiſu ueniūt: ſ; tātūmodo uis eoꝝ & rō & affect⁹ apparet ęterna ſūt: q̄ nullā uim patiūt extriſecus. Corp⁹ autē ſi iō mortale ē: q̄ uiſui parit' ac tactui ſbiacet: ergo & aīa iccirco īmortalis ē: q̄ nec tangi pōt nec uideri.

Ca. xii. Itē de īmortalitate aīę cōñ Lucretiū et Epicuꝝ: & de differētia mētis & aīę & corpoꝝ reſurrectiōe.

Vnc argumēta eoꝝ: q̄ cōtraxerūt reſellam⁹: q̄ Lucreti⁹ tertio libro execut⁹ ē: quoniā cū corpore inqt aīa naſcit: cum corpore ītereat neceſſe eſt. At nō eſt par utriuſq; rō: ſolidum enī & cōprehensibile corpus eſt & oculis & manu: aīa uero tenuis & tactum uiſūq; fugiēs. Corpus ex terra fictū atq; cōſolidatum ē: aīa ī ſe nihil cōcretinibil' terreñi pōderis habet (ut Plato diſſerebat) nec enim tantam poſſet habere ſolertiam: tantam uim: tantam celeritatem: niſi originem traberet e celo. Corpus igitur

quonia fictū ex pōderoso & corruptibili elemēto et tāgibile est:
et uisibile: corrūpit atq; occidit: nec uim repellē pōt: q; s; aspectū
et s; tactū uenit. Aīa aut; q; tenuitate sua oē; tactū fugit: nullo ictu
dissolui pōt. Ergo quis iter se cōiūcta & sociata nascāt: & alter;
qd' ē de terrena cōcretōe formatū: quasi uasculū fit alteri? qd' ē a
celesti s;tilitate deductū: cū uis aliq; utrūq; discreuerit: q; discre
tio mors uocat;: cū utrūq; ī nām suā recedit: qd' ex terra fuit id in
terrā reuoluit: qd' ex celesti spiritu: id cōstat ac uiget s;ep: quonia;
diuin⁹ spirit⁹ sempitern⁹ ē. Deniq; idē Lucreti⁹ oblit⁹ qd' asse
ret: & qd' dogma defēderet: hos uersus posuit. Cedit idem retro
de terra qd' fuit añ In terrā: sed qd' missū ē ex etheris oris: Id rur
sus celi fulgentia tēpla receptāt. Qd' ei⁹ nō erat dicē: qui pire aīas
cū corporib⁹ differebat: sed uict⁹ ē ueritate & īprudenti rō uera
surrepsit. Pręterea id ipm qd' colligit dissolui aīam: hoc ē simul
cū corpore iterire: quonia simul nascāt: & falsū ē: & icōnriū con
uerti pōt. Nō. n. simul iterit: sed aīa discedēte integ; per multos
dies manet: & pleyq; medicatū diutissime durat. Nā si ut simul
nascūt simul iterirēt: nō discederet repēte aīa corpusq; desereret:
sed uno tēporis pūcto ut;q; parit dissiparet: & tā celerit; etiam
corpus ad huc spiritu in eo manēte deliquesceret: ac piret q; celeri
ter aīa secedit: imo uero dissoluto corpore aīa uanesceret: uelut
umor fracto uase diffusus. Nā si terrenū & fragile corpus post
secessū aīę nō statim diffluit: ī terrāq; tabescit: ex qua illi origo est.
Ergo aīa q; fragilis nō ē in eternū manet: quonia; origo eius eter
na ē. Quonia; crescit īquit sensus in pueris: & in iuuenibus uiget:
& in senib⁹ diminuit: apparet eē mortalē. Primū nō idē ē mens
& aīa. Aliud ē enī quod uiuim⁹: aliud quod cogitam⁹. Nā; dor
miētū mens nō aīa sopit;: & ī furiosis mēs extinguit aīa manet: &
iō nō exanimis: sed demētes uocāt. Mens ergo: id est intelligētia
uel augetur uel minuitur p; etate: aīa in statu suo semper est. Et ex
quo tēpore spirādi accepit facultatē: eadē usq; ad ultimū durat:
donec emissa corporis claustro: ad sedem suam reuolet. Deinde
q; aīa quis a deo sit inspirata: tamē q; tenebroso domicilio terre
nę carnis inclusa est: scientiam non habet: quę est diuinitatis. Au
dit ergo ac discit omnia: & sapiētia discēdo & audiēdo capit: &
senectus non minuit sapiētiam sed auget: si tamen iuuenilis etas
uirtute decursa ē: & si nimia senectus fregerit mēbra: nō ē animę

uiciū: si uisus euauit: si lingua torpuit: si audit⁹ obsurdit: sed corporis. At enī memoria deficit: qd mix si labētis domiciliū ruina p̄mit̄ mens: & p̄terita obliuiscit: nō aliter futura diuina: q̄ si carcerē quo cobibēt effugerit! Vex eadē inqt dolori ac luctui obnoxia ē: & ebrietate demēt: uñ fragil' & mortal' appareat. Iccirco igit uirt⁹ & sapiētia necessaria ē: ut & meror q̄ cōhibēt idigna patiēdo ac uidēdo fortitudine repellat: & uoluptas nō mō potā di: s; etiā reꝝ ceteraz abstinētia supēt. Nā si careat uirtute: si uoluptatib⁹ dedita moliat̄ morti fiet obnoxia: quoniā & uirt⁹ (ut do cuim⁹) immortalitatis ē fabricatrix & uoluptas mortis. Mors aut̄ (sicut ostēdi) nō fūdit⁹ p̄mit̄ ac delet: s; eternis afficit cruciatibus. Nā iterire p̄sus aīa nō pōt: qm̄ ex dei spiritu: q̄ etern⁹ ē origine; cēpit. Aīa etiā inqt morbū corporis sēt̄: et obliuionē sui patit̄. Et sicut egrescit sic etiā sepe sanat̄. Hoc ē ḡ cur maxie uirt⁹ adhibenda sit: ne ullo corporis dolore frāgat̄: et obliuione sui nō aīa: sed mens patiat̄: q̄ quoniā certa corporis regione cōsistit: cū eā partē uis aliqua morbi uiciauerit mouet̄ loco: et q̄si cōquassata de sede sua emigrat reditura. s. cū medela & sanitas domiciliū suū reformauerit. Nā q̄ aīa ē iūcta cū corpore: si uirtute careat: cōtagio ei⁹ egrescit: & ibecillitas de societate fragilitatis redūdat ad mentē. Cū aut̄ dissociata fuerit a corpore uigebit ip̄a p̄ se: nec ulla iā fragilitatis cōditōne tētabit̄: q̄ idumētū fragile p̄icit. Sicut oculus inqt euulsus a corpore ac sepat̄us nihil pōt uidere: ita & aīa sepat̄a nihil sentire: q̄ & ipsa pars est corporis. Falsū h̄ et dissimile ē. Aīa enī nō pars corporis: sed ī corpore ē: sicut id qd̄ uase cōtinet̄ uasis pars nō ē: nec ea q̄ ī domo sunt: partes domus eē dicūt: ita nec aīa pars ē corporis: q̄ corpus uel uas est aīę uel receptaculum. Iā illud argumētū mltomagis inane ē: quo animā ait: q̄ nō citius emittat̄ e corpore: mortalē uideri: sed paulatī se ex oībus mēbris explicet: a summis pedib⁹ icipiēs tāq̄ si eēt eterna uno temporis momēto erūpet: quod fit in his q̄ ferro itereunt. Quos aut̄ morbus iteremit: spiritū diutius exhalant: ut paulatim frigescentibus mēbris aīa efflet̄: q̄ cū materia sāguinis cōtineat̄: sicut lumē oleo: & materia febriū calore cōsupta: necesse ē mēbroꝝ summa queq̄ frigescere: quoniā uenę exiliores in extrema corporis porrigūt: & extremi ac tenuiores riuī deficiēte uena fontis arescūt. Nec tñ q̄ sensus corporis deficit: aīę sensū extingui: & occidē putādū ē

Nō enī aīa corpore deficiēte: sed corpus aīa decedēte putrescit: q̄
 sensū oēm trahit secū. Cū autē p̄sens aīa sēsū suū tribuat corpori
 & uiuere id efficiat: fieri nō pōt ut nō ipsa p̄ se et uiuat & sentiat:
 quoniā ipsa ē & sensus et uita. Nā qđ ait q̄ si immortalis nostra
 foret mens: nō tñ moriēs se dissolui cōquereret: sed magis ire fo
 ras: uestēq; reliquere ut anguis. Eqđē nūq̄ uidi q̄ q̄reret se in mor
 te dissolui: sed ille fortasse Epicureū aliquē uiderat: etiā dū mo
 ritur p̄phetātē: ac de sua dissolutōe in extremo spiritu differētē.
 Quō sciri pōt utq; dissolui se sentiat an corpore liberari: cum in
 exitu lingua mutescat! Nā dū sētīt & loqui potest: nōdum disso
 lut⁹ ē: ubi dissolutus est: nec sentire iam nec loqui potest. Ita q̄ri
 de dissolutione aut nōdum pōt: aut iam non pōt. At enim p̄uī q̄
 dissoluat: intelligit se dissolutū iri. Quid q̄ uidemus plerōque
 moriētīū nec dissolui cōquerentes (ut ait) sed exire se & p̄ficiēti
 et ambulare testātes: idq; aut gestu significāt: aut si adhuc possūt
 & uoce p̄nūciāt! Vñ apparet nō dissolutionē fieri: sed sepatiōez
 quē declarat aīam p̄manere. Cetera Epicurei dogmatis argumen
 ta Pythagorē repugnant differēti migrare aīas de corporibus ue
 tustate ac morte cōfectis: & insinuare se nouis & recens natis. Et
 easdem semper renasci: mō in homine: mō ī pecude: mō ī bestia:
 mō ī uolucere: & hac rōe īmortales eē: qđ sēpe uarioz ac dissimili
 um corpoz domicilia cōmutēt. Quē snīa deliri hominis qm̄ ri
 dicula ē: mimo dignior q̄ scholastico fuit: ne refelli quide; serio
 debuit. Quod qui facit uidef uereri ne quis id credat. Prętereun
 da sunt igit̄ nobis ea q̄ p̄ falso cōñ falsum disflerebant: satis est ea
 refutasse: q̄ cōñ uez disputata sunt.

Ca. xiii. Quib⁹ testimoniis īmortalitas aīę approbat: & fu
 turū iudiciū dei. Et quātum Aristoxenus alios uicerit in errore.

Eclarauī (ut opinor) aīam nō eē solubilē: supeft citare testes
 quoz auctoritate argumēta firmentur. Neq; nunc prophe
 tas in testimoniū uocabo: quoz rō & diuinatio: in h̄ solo polita
 est: ut ad cultū dei & ad īmortalitatem ab eo accipiendam creari
 hoīem doceant: sed eos poti⁹ qb⁹ istos q̄ respuunt ueritatē credē
 sit necesse. Hermes nām hoīs describēs: ut doceret quēadmodū
 esset a deo factus: hęc intulit καί τό αὐτό ἐξ ἀμφοτέρων φύ
 σεων τῆσ τε ἀθανάτου καί τῆσ θνητῆσ μίαν ἐποίησ φύσιν
 ἀνθρώπου τόν αὐτόν. πῆ μὲν ἀθάνατον: πῆ δέ θνητόν

ποίησας καὶ τοῦτὸν ἐν μέσῳ θείας καὶ ἀθανάτου φύσεως
καὶ τῆς θνητῆς καὶ ἀμεταβλήτου Ἰδρυσεν. ἵνα ὀρῶν
ἅπαντα. ἅπαντα καὶ θανάσι. i. & idē ex utraq; natura mor-
tali & ἰmortalī unā faciebat naturā hōis: eūdē in aliquo qdē im-
mortalē: ἰ aliquo autē mortalē faciēs: & hūc ferens in medio diui-
νης & ἰmortalis naturę: & mortalī mutabilīq; constituit: ut oīa
uidēs oīa miret. Sed hūc fortasse aliq; ἰ numero philosophorū
cōputet: quis in deos relatus Mercurii noīe ab ægyptiis honoret
nec plus ei auctoritatis tribuat: q̄ Platoni aut Pythagorę. Maius
igit̄ testimoniū req̄ram. Polites qdā cōsultuit Apollinē Mileiū
um ut ne maneat aīa post mortē an resoluat: respōdit his uerbi-
bus. ψυχὴ μὲν μέχρι οὗ Δεσμῶϊσ πρόσ σώμα κρατεῖ-
ται φαρτανοῦσα πάθῃ θνηταῖσ ἀλγηδῶσιν εἴκει ἡνίκα
Δέ ἀνάλυσιν βροτῆινόν μετὰ σώμα μαρνανθέν ἄκυσ τήν
εὐρήται ἐσ αἰθέρα πᾶσα φορεῖται αἰέν ἀγήραος ὄνσα. μένει
Δέ εἰσ πᾶμπαν ἀτειρήσ. πρωτόγονος γάρ τούτο θεόν
Διέταξε πρόνοια. i. passiones sentiēs mortalibus cedit dolori-
bus. Cū uero solutionē hūanam post corp⁹ iueniet: facile abiēs a
terra nūq; senescit. Aīa qdē quoad uiculis corporeis tenet corrup-
tībles passiones sētiēs: mortalib⁹ cedit doloribus. Cū uero hūa-
nā solutionē uelocissimā post corruptū corp⁹ iuenerit: oīs e ter-
ra fert nūq; senescēs: & manz ἰternū sine poena p̄mogenita: etenī
ἰ diuina disposuit prudētia. Quid carmīa sibyllina! Nōne ita eē
declarāt: cū forte aliqñ denūciāt: ut a deo de uiuis ac mortuis iu-
dicet: quoz exēpla paulopost ἰferem. Falsā ē igit̄ Democriti &
Epicuri snīa & Dicearchi de animi dissolutione: q̄ p̄fecto nō aude-
rēt de ἰteritu aīaz mago aliquo p̄sente differere: q̄ sciret certis car-
minib⁹ ciere ab ἰferis aīas: & adesse & p̄bē se hūanis oculis uiden-
das: & loq; & futura p̄dicē. Et si auderēt: re ἰp̄a & documētis p̄fē-
tib⁹ uicerēt. Sed q̄ nō p̄uidebāt aīę rōem: q̄ tā s̄btilis ē: ut oculos
humane mētis effugiat: ἰterire dixerūt. Quid Aristoxenus: qui
negauit oīno ullā eē aīam: etiā cū uiuit ἰ corpore! Sed sicut in fidi-
bus ex intentione neruorum effici cōcordē sonū atq; cantū: que;
mufici armoniā uocāt: ita ἰ corporibus ex cōpage uiscerum ac ui-
gore mēbroz uim sentiēdi existere: quo nihil dici delirius pōt.
Verum ille oculos quidem habuit incolumes: cor tamen cecum
qui uiuere se & habere mentem: qua id ἰpsū quod cogitauerat

non uidebat. Sed plerisq; hoc philosophis accidit: ut putarent omnino nō eē q̄cqd oculis nō apparet: cū mētis acies multo clarior esse debeat q̄ corporis: ad ea p̄piciēda quoz̄ uis ac rō sentitur poti⁹ q̄ uidet̄.

Ca. xiiiij. De fine mūdi & errore caldeoꝝ. De etate mūdi: & q̄ post sex etates. i. sex mille ānoꝝ stat⁹ mundi mutabit̄ & renouabit̄. Et q̄ mille āni sūt un⁹ dies dei. Et q̄ post mille ānos regnabūt electi dei ī terra post iudiciū.

Voniam de īmortalitate dixim⁹ animę: sequitur ut doceamus quaten⁹ homini & quādo tribuat̄: ut ī hoc quoq; prauitatis & stultitię suę p̄piciant errores: qui mortales quōsdam decretis placitisq; mortalium deos esse factos opinantur: uel q̄ artes īuenerant: uel q̄ usum quarūq; frugum docuerant: uel q̄ utilia uite hominum prodiderant: uel q̄ immanes bestias interemerant. Quę merita q̄ lōge ab īmortalitate semota sint: et docuim⁹ in p̄orib⁹ libris: & nūc docebim⁹: ut appareat solam esse iusticiam: q̄ uitā homini pareat eternam: & solum deum q̄ eternę uite p̄miū largiat̄. Nā illi qui suis meritis immortales facti esse dicuntur: quia nec iusticia nec ulla in his uera uirtus fuit: non immortalitatem sibi: sed mortem peccatis ac libidinibus quę fierunt. Nec celeste p̄miū: sed inferna supplicia meruerunt: quę pendēt simul cū his oībus qui eos coluerūt. Cuius iudicii p̄pinquare tempus ostendā: ut & iustis merces digna soluatur: & poena merita impiis irroget̄. Plato & multi alii philosophoꝝ: cū ignorarent originē rerum sup̄mūq; illud tēpus quo mūdus esset effectus: mltā milia seculoꝝ fluxisse dixerunt: ex quo hic pulcherrimus mundi ornatus extiterit: sicut fortasse caldei: qui (ut Cicero tradidit ī libro de diuinatione primo) quadringenta septuaginta milia annorum monumentis comprehensa se habere delirāt: in quo se quia posse argui non putabāt: liberum sibi crediderunt esse mentiri. Nos aut̄ quos diuinę litterę ad scīam ueritatis erudiunt: principū mūdi finēq; cognouimus: de quo nunc in fine operis disseremus: quoniā de p̄ncipio in secūdo libro explicauimus. Sciāt igit̄ p̄bi q̄ ab exordio mundi seculoꝝ milia enumerāt: nōdū sextūq; millesimū ānū esse cōclusū: quo numero expleto cōsummatōe fieri necesse eē: & hūanāꝝ reꝝ statū in melius reformari: cuius rei argumentum prius est enarrandū: ut ratio cluceat. Mundum de⁹

& hoc reꝝ nature admirabile opus: sic arcanis sacre scripture cōtinēt: sex dieꝝ spacio cōsumauit: diēq; septimū quo ab operibus regeuerat sanxit. Hic ē autē dies sabbati: q̄ lingua hebreoꝝ a numero nomē accepit: unde septenarius numer⁹ legitim⁹ ac plen⁹ est. Nā & dies septē sūt: qb⁹ p̄ uicē reuolutis: orbis cōficiūt annorū & septē stelle q̄ nō occidūt: & septē sidera: q̄ uocāt errātia: quorū dispares cursus & iꝛequales mot⁹ reꝝ ac tēpoꝝ uarietates efficere credūt. Ergo quoniā iꝛex diebus cūcta dei opera p̄fecta sunt: p̄ secula sex annoꝝ: idest sex milia manere in hoc statu mūdum necesse est. Dies enī magnus dei mille ānoꝝ circulo terminat: sicut indicat propheta dicens. Ante oculos tuos domine mille āni tanquā dies unus. Et sicut deus sex illos dies in tantis rebus fabricādis laborauit: ita & religio eius: & ueritas in his sex milib⁹ annorū laborare necesse ē malitia p̄ualēte ac dominante. Et rursus quoniam p̄fectis operibus: requieuit die septimo eumq; benedixit: necesse est ut in fine sextimillesimi anni malitia omnis aboleatur e terra: & regnet p̄ annos mille iusticia: sitq; tranquillitas et requies a laboribus: quos mundus iam diu p̄fert. Verum quaten⁹ id eueniat explicabo suo ordine. Sepe diximus minora & exigua magnorum figuras & p̄monstrationes esse: ut hunc diem nostrū q̄ ortu solis & occasu finit: dei magni speciem gerere: quem circuitus annorum mille determinat. Eodē mō etiam figuratio terreni hominis celestis populi p̄ferebat in postere fictionē. Nā: sicut p̄fectis oib⁹: q̄ in uluꝝ hominis molit⁹ est de⁹: ipm̄ hominē sexto die ultimū fecit: eūq; iduxit in hūc mūdū: tāq; in domum iā diligenter instructā. Ita nūc sexto die magno uetus homo uerbo dei fingitur: idest sanct⁹ populus doctrina & p̄ceptis dei ad iusticiā figurat. Et sicut tūc mortalis: atq; imperfect⁹ e terra factus est: ut mille annis in hō mūdō uiueret: ita nūc ex hō terrestri seculo fingit hō perfect⁹: ut uiuificatus a deo in hoc eodem mūdō p̄ annos mille dominet. Quō autē consummatio futura sit: & qualis exitus hūanis reb⁹ ipendat: si quis diuinas litteras fuerit scrutatus iueniet: sed & seculariū p̄phetay cōgruētes cū celestib⁹ uoces: finem reꝝ & occasuꝝ post breue tps̄ ānunciāt: describentes quasi fatigati & dilabentis mūdi ultimā senectutem. Quę uero a p̄phetis & uatibus futura eē dicant: priusq; superueniat extrema illa conclusio: collecta ex omnibus & coaceruata subnectam.

Ca. xv. Qd' s'imerfio pharaonis & egyptiorū : liberatio hebreoz de feruitute egypti p'figurauit liberatōe; electoz: et reprobationē dānatoz: q̄ futura est ī fine mūdi. Et q̄ signa mlta sicut illā ita & hāc p'cedēt liberatōem. Et q̄ romanuz īperiu; añ delebitur. Et q̄ ī Asiā summa ptās omniu; reuertet. Et qb' q̄tatum gradibus roma creuerit & deficiat.

St in arcanis sanctaz litteraz trāscēdisse in egyptum cogēte īopia rei frumētarię: p'ncipem hebreoz cu; omni domo & cognatione. Cui' et posteri cum diuti' ī egypto commorātes in magnā gentē creuissent: & graui atq; intolerabili feruitutis iugo p'remerent: p'cussit egyptū deus insanabili plaga: et populum suum liberauit: traductum medio mari cū discissis fluctibus & in utrāq; partē dimotis: per siccū popul' gradere. Conatusque rex egyptiorū p'fugos inseq; coeunte in statū suum pelago cum omnibus copiis interceptus est. Quod facinus tam claz: tāq; mirabile: quis ad p'resens uirtutē dei hominib' ostēder;: tñ p'figuratio: & figura maioris rei fuit: quā de' idē in extrema tēporis consumatiōe facturus est. Liberauit enī plebē suā de graui feruitute mūdi. S; quoniā tūc una plebs dei: et apud unā gētē fuit egyptus sola p'cussa est. Nūc autē q̄ dei populus ex oīb' līguis congregatus: apud omnes gentes cōmorat: & ab his dñatur & premitur: necesse est uniuersas nationes: idest orbem totū cēlestibus plagis uerberari: ut iustus & cultor dei populus libere. Et sicut tunc signa facta sūt: q̄bus futura clades egyptiis oñdere: ita ī ultimo fiēt pdigia mirāda p' oīa elemēta mūdi: q̄bus īminens exitus uniuersis gētibus itelligat. Propīquante igit' hui' termino sēculi: humana; rez statū cōmutari necesse ē: & in deterius nequitia inualefcente plabi: ut iā nostra hęc tēpora qb' iniq̄tas & malitia usque ad summū gradū creuit: in illius tamē insanabilis mali cōpatiōe foelicia & p'pe aurea possint iudicari. Ita etenim iusticia rarefctet: ita īpietas & auaritia & cupiditas & libido crebrefcet: ut si q̄ tū forte fuerit boni: p'redē sint sceleratis: ac diuexent undiq; ab iniustis. Soli autē mali opulenti sint: boni uero in oīb' cōtumeliis atq; in egestate iactentur. Cōfundet oē ius: & leges interibunt. Nihil tunc quispiā habebit: nisi aut male quēsitū: aut defensum manu: audacia & ui oīa possidebunt. Nō fides ī hōib': nō pax: non hūanitas: nō pudor: nō v̄itas erit. Atq; ita neq; securitas: neq; regimē

neq; reges a malis ulla. Omnis enī terra tumultuabit: fremēt un-
diq; bella: oēs gentes ī armis erūt: & seinuicē oppugnabūt. Ciui-
tates finitimę int̄ se pliabūt. Et p̄ma omniū egypt⁹ stultaz supsti-
tionū luet poenas: & sanguine uelut flumie opiet. Tūc pagrabit
gladi⁹ orbē metēs oīa: & tāq; messem cūcta p̄sternēs. Cui⁹ uasti-
tatis: & cōfusionis hęc erit cā: q̄ romanū nomē quo nūc regit̄ or-
bis: horret animus dicere: s; dicā q̄ futuz ē: tollet̄ de terra: & īpe-
riū ī Asiā reuertet̄: ac rursus oriēs dñabitur atq; occidēs seruiet.
Nec mi⁹ cuiq; debet uideri si regnū tāta mole fūdatū: ac tādiu p̄
tot & tales uiros auctū: tātis deniq; opib⁹ cōfirmatum: aliqñ tñ
corruet. Nihil ē hūanis uirib⁹ laboratū: qđ nō ab hūanis eque ui-
rib⁹ destrui possit: qm̄ mortalia sūt opa mortaliū. Sic & alia p̄s
regna cū diuti⁹ floruisset: nihilomin⁹ tñ occiderunt. Nā egypti-
os & p̄sas & gręcos & assyrios p̄ditū ē regimē habuisse terrarū;
qbus oībus destructis ad romanos quoq; rez̄ summa peruenit.
Qui quāto cęteris oīb⁹ regnis antestāt: tanto maiore decident la-
plu: quia plus habent ponderis ad ruinam: q̄ sunt cęteris altiora.
Nō īscite Seneca romanę urbis tēpora distribuit p̄ etates. Primā
enī dixit īfantīā s; rege Romulo fuisse: a quo & genita & quasi
educata sit roma. Deinde pueritiā sub certis regib⁹: a qb⁹ & au-
cta sit & disciplinis pluribus institutisq; formata. At uero Tar-
quino regnante cū iā quasi adulta esse coepisset: seruitium nō tu-
lisse: & reiectō sup̄bę dñationis iugo: maluisse legibus obtēpe-
rare q̄ regibus. Cūq; esset adolescētia ei⁹ sine punici belli termina-
ta: tum deniq; confirmatis uiribus coepisse iuuenescere. Sublata
igit̄ carthagine: que diu emula īperii romani fuit: manus suas in
totū orbem terra mariq; porrexit: donec regib⁹ cunctis & natio-
nib⁹ impio subiugatis: cū iā bello⁹ materia deficeret: uirib⁹ suis
male uteret̄: quibus se ipsa cōfecit. Hęc fuit prima eius senect⁹ cū
bellis lacerta ciuilibus: atq; intestino malo pressa: rursus ad regi-
men singularis īperii recidit: quasi ad alterā infantiam reuoluta.
Amīssa enī libertate: quā Bruto duce & auctore defenderat: ita
cōsenuit tāq; sustentare se ip̄am nō ualeret: nisi amminiculo regē-
tiū niteret̄. Quod si hęc ita sūt: qđ restat nisi ut sequat̄ interitus
senectutē? Et id futuz breui conciones p̄phetarum denunciant s; b̄
ābage aliorū nominū: ne facile q̄s itelligat. Sibylle tñ ap̄te interi-
turā eē romā loquūt̄: & qđē iudicio dei: q̄ nomē ei⁹ habuerit in

uifū: & inimica iufticię alumnū ueritatis populū trucidarit. Hidaspes quoq; q̄ fuit medoy rex atiquiffim⁹: a quo amnis quoq; nomē accepit: q̄ nūc hidaspes dicit: admirabilis omniū ſb̄ iterp̄tatōe uaticinātis pueri: ad memoriā pofteris tradidit ſblatum iri ex orbe iperiu nomēq; romanum: mlto añ p̄fatus ē: q̄ illa troiana gens conderet.

Ca. xvi. Quo iperii uētura fit destructio: & q̄ illi ſigna p̄cefura ſint ſecundū uaticinia p̄phetarū & Sibylle.

Vomō aut id futuꝝ ſit: ne q̄s icredibile arbitret ostēdam.

Imprimis multiplicabit regnū: & ſumma reꝝ ptās p̄ pluri mos diſſipata & cōciſa minuet: tūc diſcordię ciuiles ī p̄petuū ſerent: nec ulla reges bellis exicialib⁹ erit: donec & reges decē pariē exiſtāt: q̄ orbē terre nō ad regēdū: ſ; ad cōſumādū patiāt. Hi exercitib⁹ ī imēſū auctis: & agroꝝ cultib⁹ deſtitutis: qd̄ ē p̄ncipiꝝ euerſionis & cladis: diſp̄dēt oīa & cōminuet et uorabūt. Tūc repente aduerſus eos hoſtis potētiffim⁹ ab extremis finibus plage ſeptētrionalis oriet: q̄ trib⁹ ex eo numero deletis: q̄ tūc aſiā obtinebūt: aſſumēt ī ſocietatē a ceteris ac p̄nceps omniū cōſtituetur. Hic ī ſuſtētabili dñatiōe uexabit orbē: diuina et hūana miſcebit: ī fanda dictu & execrabilia moliet: noua cōſilia in pectore ſuo uolutabit: ut p̄pū ſibi cōſtituat ipiū: & leges cōmutabit & ſuas ſanciet: cōtaminabit: diripiet: ſpoliabit: occidet: deniq; īmutato nomine atq; ipi ſede tūſſata: cōfuſio ac pturbatio hūani generis cōſeq̄t. Tā uero deteſtabile atq; abominādū t̄ps exiſtet: q̄ nulli hominū ſit uita iocūda. Euertēt fūdit⁹ ciuitates atq; interibunt: nō modo ferro atq; igni: ueꝝ etiam terremotib⁹ aſſiduis & eluuię aquarum: & morbis frequētibus & fame crebra. Aer enī uiciabit & corruptus ac peſtilens fiet: & mō īportunis imbibus: modo inutili ficcitate: nūc frigoriſ: nūc c̄ſtib⁹ nimis: nec terra hōi dabit fructum: nec leges qcq̄: nō arbor: nō uitis feret: ſed cū ī florē ſpem maximā dederit: ī fruge decipiēt. Fontes quoq; cū fluminib⁹ areſcēt: ut ne potus quidē ſupp̄etat: & aque ī ſanguineꝝ aut amaritudinē mutabūt. Propter hęc deficient in terra quadru pedes: & in aere uolucres: & in mari piſces. Prodigia quoq; in cęlo mirabilia mētes hominū maximo terrore cōfūdēt. Et crines cometarū & ſolis tenebrę: & color lunę: & cadentiū ſiderum lapſus. Nec tamen hęc uſitato mō fiet: ſed exiſtent ſubito ignota

& inuisa oculis astra: sol perpetuum fuscabit: ut uix inter noctem
 diemq; discernat: luna iam non tribus deficiat horis: sed perpetuo
 sanguine obfusa: meatus extraordinarios paget: ut non sit homi
 ni promptum aut siderum cursus: aut rationem temporum agnoscat. Fi
 et enim uel estas in hyeme: uel hyems in estate: tunc annus breuiabit &
 mensis minuet: & dies in angustum coartabit: stelle uero creberrime
 cadent: ut celum omnem cecum sine ullis luminibus appareat: montes quoque
 altissimi decidant: & planis equabunt. Mare inauigabile constituet
 Ac ne quod malis hominum terrarum desit: audiet de celo tuba: quod
 hoc modo Sibylla denunciat dicens. *σάλαπιξ γάρ ουρανόθεν φo
 νήν πολυθρησον ἀφίσει*: Id est tuba de celo uocem luctuosam
 emittet. Itaque trepidabunt omnes: & ad luctuosum illum sonitum cotre
 miscent. Tunc uero per iram dei aduersus homines: qui iusticiam dei non
 agnouerunt: sequiet ferrum: ignis: fames: morbus: et super omnia metus
 semper impendens. Tunc orabunt deum: & non exaudiet: optabit mors
 & non ueniet. Nec nox quodam tempore timori dabit: nec ad oculos so
 nus accedet: sed animas hominum sollicitudo ac uigilia macerabit: plo
 rabunt & gement: & dentibus stridebunt: gratulabuntur mortuis: & ui
 uos plangent. His & aliis pluribus malis solitudo fiet in terra: & erit
 deformatus orbis atque desertus: quod in carminibus Sibyllinis ita dicitur
ἔσαι κόμοσ ἀκόμοσ ἀπολυμένων ἀνθρώπων. id est. erit mundus
 immundus peccatis hominum. Ita. n. consummetur humanum genus: ut uix decima
 pars hominum reliquat: & unde mille processerant: uix prodiet centum:
 de cultoribus etiam dei duae partes iteribunt: et tertia quae fuerit probata
 remanebit.

Ca. xvii. De aduentu magni prophetae: qui Helias dicitur: & quo in
 terficietur ab Antichristo et resurget die tertia: et ascendet in celum. Et
 de persecutione ecclesiae quam inferet Antichristus: et de miraculis eius.

Ed planius quam id eueniat exponam. Imminente iam temporum
 conclusione: propheta magnus mittetur a deo: qui conuer
 tat homines ad dei agnitionem: et accipiat potestatem mirabilia fa
 ciendi. Vbi cum non audierint eum homines: claudet celum et absti
 nebit imbres: aquam conuertet in sanguinem: et cruciabit illos siti ac fame
 Et quicumque conabit eum ledere: prodeat ignis de ore eius: atque comburet
 illum. His prodigiis atque uirtutibus conuertet multos ad dei cultum: per
 actis quoque operibus eius alter rex orietur ex syria malo spiritu genitus:
 euerfor ac proditor generis humani: qui reliquias portis mali cum ipso

simul debeat. Hic pugnabit aduersus pphetā dei: & uicet & iterficiet eū: & ī sepultū iacē patiet: sed post diē tertiū reuiuiscet: atq; ī spectātib⁹ mirātibusq; cūctis rapiet ī celū. Rex uero ille teterrimus erit qdē: & ipse s; mēdacioꝝ ppheta: & seipm cōstituet ac uocabit deū: & se coli iubebit ut dei filiū. Et dabit ei ptās: ut faciat signa et pdigia: qb⁹ uisis irretiat hōies ut adorēt eū. Iubebit ignē descēdē de celo: & solē a suis cursibus stare: & imaginē loq; & fiet hęc s; vbo ei⁹: qb⁹ miraculis etiā sapiētū plurimi alliciēt ab eo. Tunc eruere dei tēplū conabit: & iustū populū pseqt: & erit pssura & cōtritio q̄lis nūq̄ fuit a pncipio mundi. Quicūq; crediderit & accesserit ei: signabūt ab eo tāq̄ pecudes. Qui autē recusa uerit notā ei⁹: aut ī mōtes fugiet: aut cōphēsi exq̄sitis cruciatibus necabūt. Idē iustos hōies obuoluet libris pphetaꝝ: atq; ita cremabit: & dabit ei desolare orbē terrę mēlib⁹. xlii. id erit tēpus quo iusticia piicet: et inocētia odio erit: quo mali bonos hostiliter p̄liabūt. Nō lex aut ordo aut militię disciplina seruabit. Non canos quisq; reuerbitur: non officium pietatis agnoscet. Non sex⁹ aut infantię miserebitur. Confundēt omnia & miscebunt cōtra fas: contra iura naturę. Ita quasi uno cōmuni grauiq; latrocinio terra uniuersa uastabit. Cū hęc ita erūt: tūc iusti & sectatores ueritatis segregabūt se a malis: & fugiet ī solitudines. Quo audito ipius rex īflāmatu ira ueniet cū exercitu magno: & admotis omnib⁹ copiis circūdabit mōtē in quo iusti morabūt: ut eos cōphendat. Illi uero ubi se clausos undiq; atq; obsessos uiderint: exclamabūt ad deū uoce magna: & auxiliū celeste īplorabunt: & exaudiet eos deus: & mittet regem magnum de celo: q̄ eos eripiet & liberet: oēsq; ipios ferro igniq; disperdet.

Ca. xviii. Quo hęc p̄nūciata sūt: & uaticiniis pphetarū: & oraculis gētiliū uatū: & uersibus Sibyllinis.

Aec ita futura eē tū pphete oēs ex dei spiritu: tum etiam uates ex instinctu dēmonum cecinerunt. Hida spes enim (quē superi⁹ nominaui) descripta iniquitate seculi huius extremi: p̄ic s ac fideles a nocentib⁹ segregatos: ait cum fletu & gemitu extensuros eē ad celū manus: & īploraturos fidē Iouis. Iouē respecturū ad terrā: & audituꝝ uoces hominū: atq; ipios extictuꝝ. Quę oīa uera sūt: p̄ter unū q̄ Iouē dixit illa factuꝝ: quę deus faciet: sed & illud non sine dēmonū fraude subtractum est: missū iri tunc

a patre filiū dei: q̄ deletis oībus malis pios liberet: quos Hermes tamen nō dissimulauit: in eo. n. libro q̄ τελειος ἱκρίβιτιρ post enumerationē maloz: de qb̄ dixim⁹: ἱβίεσιτ ηεε γρεο σερμονε ἐπει ἂν Δὴ τᾶντα γένηται ὦ ἄσκληπιε τότε ὁ κύριος .καί πατήρ. καί θεός. καί τοῦ πρώτου καί γένος θεόν Δημιουργόσ. ἐπιβλέψασ τοῖσ γενομένοισ καί τήν ἑαυτοῦ βουλήσ ἰν τοῦτέσι τό ἀγαθόν ἀντερείσασ τῆ ἀταξία . καί ἀνακαλεσ ἀμενοσ τήν πλάνην . καί τήν κακίαν καθήρασ . πῆ μέν ὕλατι πολλῶ καταλύσασ πῆ Δε πυρί ὄξυτάτω Διάκαῦσασ . ἐνίοτε Δέ πολέμοισ καί λοιμοῖσ ἐκπαίσασ . ἡγαγεν ἐπί τό ἀρχαίον καί ἀπεκαθέσῃσε τόν ἑαυτοῦ κόσμον. i. cū ηεε facta fuerit: o Esculari tūc dñs & p̄r & de⁹ & p̄mi & uni⁹ dei creator respiciēs q̄ facta sūt: & suā uolūtate ἰ hu iusmōi bonū: opponēs temeritati: & errorē reuocās: malitiā pur gabit. Sibyllē quoq; nō alit̄ fore oñdūt: q̄ ut dei fili⁹ a sūmo p̄re mittat: q̄ & iustos liberet de manib⁹ ἱπίοz: & ἱiustos cū tyrānis sc̄uētib⁹ delet: e qb̄ una sic tradidit ἡξεί καί μακάρων ἑθελων πόλιν ἐξαπαλάξαι καί κέντισ θεόθεν βασιλέυσ πεμφθείσ ἐπί Δίωv πάντας ὀλεῖ βασιλείσ μεταλουσ καί φώτας ἀρίσουσ εἰτα ὄντως κρίνεται ὑπό ἀφθίτου ἀνθρώπισι Idest ueniet & beatorum uolens urbem expugnare: & quidem a deo missus rex ad suos omnes perdet reges magnos & uiros optimos: sic iudicabitur ab ἰmortalī hominibus. Item alia Sibylla. τό ζυγόν ἡμόλουλον Δυσβάσακτον ἐπί ἀνχένη κείμενον ἄρη καί θεσμούσ ἀθέωνσ λύσεί Δεσμούσ τε βιάιουσ Idest Iugū nostrum seruitutis intolerabile in collo positum tollet: & leges impias soluet uinculaq; uiolenta.

Ca. xix. Quō Christ⁹ & qb̄ signis p̄cedētib⁹ descendet de celo ut ἱtericiat Antichristū: & tyrānos et ἱπίos delet de tris: et q̄ uigiliē nocturnē christianoz ἰō ἱstitutē sūt: q̄ christ⁹ de nocte uētur⁹ ē. Et q̄ dii & cultores eoz dabūt ἱcēdio: ut sibylla p̄dixit P̄presso igit̄ orbe terre: cū ad destruendā ἰmensaru; uiriuz tyrānidem hūanē opes defecerint: siquidem capto mundo cū magnis latronū exercitibus ἱcubabit: diuino auxilio tanta illa calamitas indigebit. Cōmotus igit̄ deus & ancipiti piculo & miserāda cōploratione iustoz: mittet p̄tinus liberatorē. Tūc ap̄ief celū mediū in tepesta nocte & tenebrosa: ut in orbe toto lumen

descendētis dei tāq̄ fulgor appareat: quod Sibylla his uersib⁹ lo-
 cuta est. ὀπότεν ἔλθῃ πύρεσαι σκότος. ἐν μέσῃ νυκτι
 μελαίν. Idest cum uenerit ignis erunt tenebrę in media nocte
 obscura. Hęc est nox q̄ a nobis ppter aduētū regis: ac dei nostri
 puigil celebrat: cui⁹ noctis duplex ē rō: q̄ ī ea & uitā tū recipit
 cū passus ē: & postea orbis terrę regnū receptur⁹ ē. Hic ē. n. libe-
 rator & iudex & cultor & rex & de⁹: quē nos Christū uocam⁹:
 q̄ p̄us q̄ descēdat h̄ signū dabit. Cadet repēte gladi⁹ e celo: ut sci-
 ant iusti ducē sanctę militię descēsur⁹: & descēdet comitatib⁹ an-
 gelis ī mediū terrę: & p̄cedet eū flāma īextinguibil: & uirt⁹ āgelo-
 rū tradet ī man⁹ iustoz mltitudinē illā: q̄ montē circūfēderit: &
 cōcidet ab hora tertia usq; ad uesperę: & fluet sanguis more tor-
 rentis: deletisq; oib⁹ copiis: īpius sol⁹ effugiet: & p̄bit ab eo uir-
 tus sua. Hic ē autē q̄ appellat Antichrist⁹: s; se ip̄e christū mētiet:
 & cōi uez dimicabit: & uictis effugiet: & bellū sepe renouabit:
 & sepe uicet: donec quarto p̄lio cōfectis oib⁹ ip̄is debellat⁹ & ca-
 ptus: tādē scelez suoz luet poenas: s; & ceteri p̄ncipes & tyranni
 q̄ cōtriuērūt orbē simul cū eo uicti adducēt ad regem: & increpa-
 bit eos & coarguz. Et exprobrabit his facinora ip̄oz: & dānabit
 eos: ac meritis cruciatib⁹ tradet. Sic exticta malitia & īpietate cō-
 p̄ssa: req̄scet orbis: q̄ p̄ tot sęcula s̄biect⁹ errori ac sceleri: nefāda;
 ptulit seruitutē. Nō colēt ulterī⁹ dū manu facti: s; a tēplis & pul-
 uinarib⁹ suis deturbata simulachra igni dabūt: & cū donis suis
 mirabilibus ardebūt: qd̄ etiā Sibylla cū p̄phetis cōgruens: futurū
 eē p̄dixit. τριψουσι Δέ ἐν λαῶ λα βροτοί καί πλούτον ἅπαν-
 ντα. i. cōterēt autē simulachra hoies & diuitias omnes. Erithręa
 quoq; idē s̄p̄spondit. ἔργα Δέ χειροποίητα θεῶν συνεκκάλυ-
 σονται. i. p̄ ea autē deoz hūanis manibus facta exurentur.

Ca. xx. Quō ap̄iēt inferi: et resurgent mortui: & q̄ iudicādi
 sūt & q̄ nō. Et quō hęc Sibylla p̄dixerit: & qua rōe aīa cum īmor-
 talis sit patibilis: eē possit secundum Stoicos.

Ost hęc ap̄ientē inferi & resurgēt mortui: de quib⁹ iudiciuz
 magnū ip̄e idē rex ac deus faciet: cui summus pat̄ & iudicā-
 di & regnādi dabit maximā potestatē: de quo iudicio ac regno
 apud Erithręā Sibyllā sic iuenit in gręco eloqo. ὀπότε Δέ καί-
 τό λάβῃ τέλος αἰσίμον. ἢ Δέ βροτοισίν ἀφίξῃται Δῆ

κρίσις ἀθανάτοιο θεοῖο ἡξει ἐπ' ἀνθρώπων μετὰ ληκρίσις
ἢ λέκαί ἀρχῆ. i. cū aūt dies iste finē fatalē accepit: & ad morta-
les iudiciū ī mortal' dei uenerit: ueniet sup hoies magnū iudiciū
& iniciū. Deinde apud aliā. τὰρτάρεον δέ χάσος τότε Δειξε
i. γαίᾳ χανοῦσᾳ. ἡξούσι δέ π' ἰβήμα θεοῦ βασιλῆος ἅπαν
τέσ. i. tartareū aūt chaos tūc ostēdet inbiāns terra. Veniēt aūt
ad tribunal dei reges oēs. Et alio loco penes eādē οὐρανόν ἐλί
ξων γαίησ κευθμώνασ ἀνοίξω. καί τότε ἀνασῆσω νεκρόνσ
μοίραν ἀναλύσασ. καί θανάτου κέντρον. καί ὕσερον εἰσ
κρίσιν ἄξω. κρίνων ἐῦσεβέων καί Δύσεβέων βίον ἀνδρῶν
Idest celū uoluēs terre latebras aperiā: & tūc leuabo mortuos fa-
tū soluēs & stimulū mortis: posteaq; ī iudiciū ducā iudicās pio-
rū atq; ἰπιοῦ uitā uiροῦ. Nec tñ uniuersi tūc a deo iudicabūt: s;
bi tātū q sūt ī dei religiōe uersati. Nā q deū nō agnouerūt: qm īē
tentia de his ī absolutiōem ferri nō pōt: iā iudicati dānatiq; sūt:
sanctis lris cōtestātib⁹ nō resurrecturos eē ἰπιος ī iudiciū. Iudi-
cabūt ḡ q deū scierūt: & facinora eoῦ ī mala opera cū bonis col-
lata pōderabūt: ut si plura & grauiā fuerint bona iustaq; dent ad
uitā beatā: si aūt mala supauerūt: cōdēnēē ad poenā. Hic fortasse
dixerit qspiā: si ē īmortal' aīa: qūo passibil' īducit ad poenā senti-
ens? Si. n. ob merita puniet: sentiet utiq; dolorē: atq; ita etiā mor-
tem: si morti nō ē obnoxia: nec dolori qdē: patibil' ḡ nō ē? Huic
qstioni siue argumēto ita a Stoicis occurrit. Aīas qdē hominū p
manē: nec īteruētū mortis ī nihilū resolui: s; eoῦ q iusti fuerunt:
puras & ἰpatibiles & beatas ad sedē celestē: uñ illis origo ē reme-
are: uel ī cāpos quosdā fortunatos rapi: ubi fruāt miris uolupta-
tib⁹. Impios uero qm se malis cupiditatib⁹ ignauerūt: mediam
quādā gerere iter īmortalē mortalēq; nām: & habē aliqd ἰbecilli-
tatis ex cōtagiōe carnis: cui⁹ desideris ac libidinib⁹ addictē: ine-
luibile quēdam fucū trabāt: labēq; terrenā: q cū tps diuturnitate
penit⁹ ἰbēserit: ei⁹ naturē reddi aīas: ut si nō extiguibiles in totū
qm ex deo sūt: tñ cruciabiles fiant p corporis macula;: q peccatis
iniusta sensum doloris attribuit: quā snām poeta sic explicauit.
Quin & supmo cū lumine uita reliqt. Non tamē omne miseris
nec fūdit⁹ omne: Corporeq; excedūt pestes: penitusq; necesse est.
Multa diu cōcreta modis ἰolescē miris. Ergo exercent poenis: ue-
teῦq; maloῦ supplicia expendūt. Hęc p̄p̄modū uera iunt. Aīa

enī cū diuortiū fecit a corpore: ē (ut ait idē poeta) Par leuib⁹ uen-
tis uolucricq; simillima sōno: q; spirit⁹ ē & ipa tenuitate icōprehē-
sibi: sed nobis q; fumus corporales: deo autē cui s̄best posse om-
nia comprehensibilis.

Ca. xxi. De potētia dei: q; p merito cuiusq; pōt & hoīes et an-
gelos punire. De carnis imortalitate post resurrectiōem. De dīa
ignis gehēnal & ignis cōis. Et qd ī electis: qd ī reprobis operē.

Rimū igit dicim⁹ tātā eē dei ptātē: ut etiam icorporalia
cōphendat: & quēadmodū uoluerit efficiat. Nam & ange-
li deū metuūt: q; castigari ab eo possūt īenarrabili quodam mō:
& dēmones reformidant: q; torquē ab eo & puniuntur. Quid
ergo mirū si cū sint imortales: aię tñ patibiles sint deo? Nā cū in
se nihil habeāt solidū: & cōtractabile a solidis & corporalibus:
nullam uim pati possunt: sed q; in solis spiritib⁹ uiuunt: a solo
deo tractabiles sunt: cui uirt⁹ & s̄stātia spiritalis est. Sed tamen
docēt nos sanctę litterę: quēadmodū poenas ipii sunt laturi. Nā
q; peccata ī corporib⁹ cōtraxerūt: rurūs carne īduē: ut in corpo-
ribus piaculū soluant: & tñ nō erit caro illa quā de⁹ homini sup-
iecerit huic terrēq; simil: sed insolubilis ac pmanēs inęternum:
ut sufficere possit cruciatib⁹: & igni sempiterno: cuius natura di-
uersa est ab hoc nostro: quo ad uitę necessaria utimur: qui nisi ali-
cui⁹ materię fomite alatur extinguitur. At ille diuinus p seipsū:
semper uiuit ac uiget sine ullis alimentis: nec admixtum habet fu-
mum: sed est purus ac liquidus: & in aque modum fluidus: non
enī ui aliqua fursū uersus urgef sicut noster: quē labes terrēni cor-
poris: quo tenēf & fumus ītermixtus exilire cogit: & ad cęlestem
naturā cū trepidatiōe mobili s̄uolare. Idem igitur diuin⁹ ignis
una eademq; ui atq; potētia: & cremabit impios & recreabit: &
quātū ex corporib⁹ assumet: tantū reponet: ac sibi ipse ęternum
pabulū s̄ministrabit: quod poetę in uulturem ticii transtulerūt.
Ita sine ullo reuiuiscētiū corpoꝝ detrimento: aduret tantum ac
sensum doloris afficiet. Sed & iustos cū iudicauerit deus: etiam
eos igni examinabit. Tū quoꝝ peccata uel pondere uel numero
pualuerūt: pstringēf igni atq; cōburēf. Quos autē; plena iusticia
& maturitas uirtutis icoxerit: ignē illū nō sentient. Habent. n. ali-
qd in se dei quod uim flāmę repellat ac reiiciat: tātā uis ē īnocen-
tię: ut ab ea ignis ille refugiat īnoxio: qui accipit a deo hanc ptātē
ut impios urat: iustis obtemperet. Nec tamen q; q; putet animas

post mortē ptinus iudicari. Nā oīs in una cōiq; custodia detinētur: donec tps adueniat quo maxim⁹ iudex meritorū faciat examen. Tū quoꝝ fuerit pbata iusticia: hi p̄miū īmortalitatis accipient. Quoꝝ autē peccata & scelera detecta nō resurgēt: sed cū īpiis in easdē tenebras recōdent ad certa supplicia destinati.

Ca. xxii. Qd' hęc a qbusdā dicūt eē poetica: & un̄ ad noticiā uenerūt poetay: qb⁹ de cāis corruerūt ueritatē: & lethēū ānem et alia fantastica īduxerint.

Igmēta hęc eē poetay qdā putāt: ignorātes un̄ illa poetę ac cepint: ac negāt hęc fieri posse: nec miꝝ ita illis uideri. Aliē enī q̄ res habet tradit̄ a poetis: q̄ licet sint mlto antiqores q̄ historici & oratores & cętera genera scriptoy: tñ q̄ mysteriū diuini sacramēti nesciebāt: & ad eos mētio resurrectionis futurę obicuroꝝ ore puenerat: eā uero temere ac leuīt auditā ī modū cōtinentię fabulę pdiderūt. Et tñ iidē testati sūt: nō auctorē se certū: sed opinionē seq: ut Maro q̄ ait sit mihi fas audita loq. Quāuis igit ueritatis arcana ī pte corruerūt: tñ ip̄a res eo uerior inuenit: q̄ cū pphetis ī parte cōfētiūt: qd' nobis ad pbatiōez rei satis est. Errori tñ eoꝝ s̄best rō nōnulla. Nā cū pphetę assiduis cōditiōib⁹ pdicārēt iudicaturū eē de mortuis filiū dei: & hęc ānūciatio nō lateret: qm̄ rectorē cęli nō aliū putabant q̄ Iouē: iudicare apud īferos Iouis filiū tradiderūt: sed tñ nō Apollinē aut Libey aut Mercuriū q̄ cęlestes putāt: sed deū q̄ & mortalis fuerit & iustus: uel Minoē uel Aeacū uel Rhodamātū. Corruerūt igit poetica licentia qd' acceperant: ul' opinio ueritatē per diuersa ora sermonesq; uarios dissipata mutauit. Nā q̄ pactis apud īferos mille annis: rursus ad uitam restitui cecinerunt: Marone ita dicente. Has omnes ubi mille rotam uoluere p̄ annos: Lethēū ad fluuiū de⁹ euocat agmine magno: Scilicet īmemores sup̄a ut cōuexa reuifant. Rursus et īcipiēt in corpora uelle reuerti. Hęc eos rō fefellit: q̄ resurgēt defuncti nō post mille annos mortis suę: sed ut restitui rursus in uita mille annis cū deo regnēt. De⁹ enī ueniet: ut orbe hoc ab omni labe purgato: rediuiuas iustoy aīas corporibus īnouatis ad sempiter nam beatitudinē suscitet. Itaq; p̄ter aquam obliuionis uera lunt cętera: quā iccirco finxerunt: ne qs illis opponeret. Cū ergo nō meminerūt se aliquñ uixisse: aut q̄ fuerūt: aut quę gesserint: sed nihilominus tamen uerisimile non putatur. Et res tota uelut licentē & fabulose ficta respuitur. Nobis autem de resurrectione

affirmatibus atq; docētib⁹ aīas ad alterā uitā nō oblitā sui: sed ī
eodē sēlu ac figura eē redituras illud opponit. Tot iā sēcula tās
ierūt: q̄s unq̄ un⁹ ab īferis resurrexit: ut exēplo ei⁹ fieri posse cre-
dam⁹! At enī resurrectio fieri nō pōt: domināte ad huc īiusticia.
Hoc enī sēculo necāt hoīes ui: ferro: īfidūis: uenenis: afficiūt īiuri-
is: egestate: carcerib⁹: tormētis: p̄scriptiōibus. Eo accidit q̄ iusti-
cia iuisa ē: q̄ oēs q̄ deū seq̄ uolūt: nō tātū odio habēt: s; uexāt oī-
bus cōtumelijs: & excruciat̄ multiplici genē poenarū: & ad īpios
cult⁹ manufactoꝝ deoꝝ nō rōe aut ueritate: s; nefāda corpoꝝ la-
ceratōe cogūt. Nū igit̄ oportet ad hęc eadē resurgē: ac reuerti ho-
mines ad uitā: ī qua tuti eē nō possēt! Cū ḡ iusti tā uiles habeāt: tā
facile tollāt: qd̄ putem⁹ futuꝝ fuisse: si q̄s ab īferis rediens uitam
postliminio recepisset! Auferet̄ p̄fecto ab ocul⁹ hominū: ne uiso
eo uel audito deos uniuersi relinquerēt: & ad uni⁹ se dei cultū reli-
gionēq; cōuerterēt. Ergo semel fieri resurrectiōeꝝ necesse ē: cū ma-
lū fuerit ablatū: qm̄ eos q̄ resurrexerūt nec mori iā ulteri⁹ nec uiol-
lari ullo mō fas ē: ut beatā possint agē uitā: quoꝝ mors resignata
ē. Poetę uero cū scirēt b̄ sēculū mal⁹ oīb⁹ redūdare: obliuiois am-
nem īduxerūt: ne laboꝝ ac maloꝝ memores aīę reuerti ad supos
recusarēt. Vñ Virgili⁹. O p̄ an ne aliquas ad cēlū hīc ire putan-
dū ē Sublimes aīas: iterūq; ad tarda reuerti Corpora: q̄ lucis mi-
seris tā dira cupido! Ignorabāt enī q̄o ut qm̄ id fieri oporteret.
Itaq; renasci eas putauerūt: & denuo ad uteꝝ reuolui: atq; ad īfan-
tiam regredi. Vñ & Plato de aīa differēs ex b̄ ait posse cognos-
ci aīas esse immortales atq; diuinas: q̄ in pueris mobilia sūt inge-
nia: & ad p̄cipiēdū facilia: q̄ ea quę discāt ita celeriter capiant: uti
nō tūc p̄mū discere illa uideant: sed recognoscere atq; reminisci
in quo uir sapiēs poetis īeptissime credidit.

Ca. xxiii. De resurrectione: & q̄ Pythagoras et alii p̄hi īepte
locuti sūt: & de anastasi mētiētes animas ī uaria transire corpora
On igitur renascētur: quod fieri nō pōt: sed resurgent & a
deo corporibus īduentur: & p̄oris uite factozq; omnium
memores erūt: & in bonis cēlestib⁹ collocate: ac fruētes iocū dita-
te īnumerabiliū copiaꝝ p̄lētī deo grās agent: q̄ malum omne
deleuerit: q̄ eos ad regnū uitāq; p̄petuā sulcitarit. Quā de Ana-
stasi p̄hi quoq; dicere aliqd̄ conati sūt tā corrupte q̄ poetę. Na;
Pythagoras transire animas in noua corpora diūputauit: s; īepte

Que opinio prius uiguit apud Egyp-
tios de qua Herodotus. At̄ dicit̄ Egyp-
tios q̄ uicē animā Lemini ē: īp̄m̄
cōleat̄ q̄ de mortuo corpore mōtē
aliud atq; aliud corpus ut quoz p̄gnat̄
īmigrare: atq; nō p̄m̄ se cōtūhēt
terretrā marina solūterā rursus ī aliq̄
genitā hominū corpus intrare: atq; hīc
ab ea cōtūhēt fieri ītra annoz. tri-
milia: hanc rationē sūt ē Greci q̄
p̄uenerūt: s; q̄ m̄ ip̄oz. alij prius alij p̄o-
tius quoz ego aemina hīc nō p̄uo
sunt hīc. lib. 2. nel Euterpe p̄te mēd.

q̄ ex hōib⁹ ī pecudes: et ex pecudib⁹ in hoīes & seipm̄ ex Eufor
 bio eē repatū. Meli⁹ Chrysipp⁹ (quē Cicero ait fulcire porticum
 stoicoꝝ) q̄ ī libris quos de puidētia scripsit: cū de īnouatōne loq̄
 re: hęc itulit. τόντου Δε οὔτωσ ἔχοντοσ Δήλον ὡσ ὄν
 Δέν ἀδύνατον καί ἡμάσ μετὰ τό τελευτήσ καί πάλιν πε
 ρίοδον τινῶν εἰλημένων χρόνον ἐν ᾧ νῦν ἐσμεν κατασῆ
 θαι σχήμα. Idest qd' cum ita sit apparet nil eē impossibile: &
 nos post excessū n̄m̄ rursus ī paciis q̄busdā reuolutis tēporib⁹ in
 hūc statū restitui: ī quo nūc eē uidemur. S; nos ab hūanis ad diui
 na redeam⁹. Sibylla iteꝝ dicit. Δύσπισον γάρ ἅπαν μέροπων
 γένος. ἀλλά ὅταν ἡ Δὴ κόσμου καί θνητῶν ἔλθῃ κρίσις ἡν
 θεός αὐτόσ ποιήσῃ κρίνων ἀσεβείσ τε ἅμα εὔσεβέασ τε.
 καί τότε Δυσεβέασ μὲν ἐπιζόφον ἐν πυρί πέμψει ὅσσοι
 Δε εὔσεβούσι πάλιν ζήσουσι ἐπὶ γαῖῃσ πνεύμα θεοῦ Δὲ
 ντοσ τιμὴν ἅμα καί βίον αὐτοῖσ. Idest etenī difficile ad cre
 dendū omne hominū genus. S; cū iā mūdi & mortaliū uenerit
 iudiciū: qd' de⁹ ip̄e faciet iudicās pios sil' & ip̄ios: tunc demū ip̄i
 os qd' ē ignē & tenebras mittet: q̄ aūt pietatē tenēt: iteꝝ uiuēt ī ter
 ra: ip̄ū dei dāte honorē sil' & uitā ip̄is. Qd' si nō mō p̄phete: sed
 etiā uates & poete & p̄bi anastasin mortuoꝝ futurā eē cōsentiūt:
 nemo q̄rat a nobis quēadmodū fieri possit. Nec. n. diuinoꝝ ope
 rū pōt reddi rō. Sed si a p̄ncipio de⁹ hoīez nescio quo īenarrabi
 li mō īstituit: credam⁹ ab eodē restitui ueterē posse q̄ nouū fecit.

Ca. xxiiiij. Qd' secūdū uaticinia Sibyllę post iudiciū p̄ mille
 ānos regnabit in terra fili⁹ dei cū electis suis ī iācta ciuitate quaz
 cōstituet. Et q̄ diabolus uiciet mille annis: & oīs creatura mā sue
 scet: & ad iocūditatē seruiet hōi: & Christus ab oīb⁹ colēt ut de
 us & dominus.

Vnc reliqua subnectā. Veniet igif̄ sūmi & maximi dei fi
 lius: ut uiuos ac mortuos iudicet: dicente Sibylla sic. πᾶσ
 ησ γάρ γαῖῃσ τότε θνητῶν σύγχυσις ἔσῃ. ὑτόσ ὅπαντο
 κράτων ὅταν ἔλθῃ βῆματι κῆραι ζῶντων καί νεκρῶν ψυ
 χᾶσ καί κόσμον ἅπαντα. i. toti⁹ enīz terre mortaliū cōfusio
 tunc erit: & ip̄se omnipotens cum uenerit in folio iudicare uiuo
 rum mortuoꝝq; aīas & mūdū oēm. Vex̄ ille cū deleuerit iūsti
 ciā: iudiciūq; maximū fecerit: ac iustos q̄ a p̄ncipio fuerūt ad uitā

restaurauerit: mille ānis iter hoīes uersabit: eosq; iustissimo īpio
reget: qd' alia Sibylla uaticinās furēs q; p̄clamat. κλῦτε Δεμου
μεροπεσ βασιλευσ αιωνιοσ αρχει. Idest audite me homi
nes rex sēpiternus dñat. Tunc q̄ erūt ī corporib⁹ uiui nō moriēt
s; p̄ eosdē mille ānos īfinitā mltitudinē generabunt: & erit sobo
les eoꝝ facta & deo cara: q̄ aut ab īferis iuscitabūt: hi p̄erūt uiuē
tib⁹ uelut iudices. Gentes uero nō extinguet oīno: s; q̄dā reliquet
in uictoriā dei: ut triūphēt a iustis: ac sibiugēt p̄petuē seruituti: s; b
idē t̄ps etiā p̄nceps demonū: q̄ ē machinator omniū maloꝝ: uin
cieē catenis: & erit custodia mille ānis cęlestis īperij: quo iusticia ī
orbe regnabit: ne qd malū aduersus populū dei moliat. Post cu
ius aduētū cōgregabunt iusti ex oī terra: pactoq; iudicio ciuitas
sancta cōstituet ī medio terre: ī qua ip̄e cōditor de⁹ cū iustis do
minātib⁹ cōmoret: quā ciuitatē Sibylla designat cū dicit. και πό
λις ἡν ἐποίησε θεός αὐτὴν ἐποίησε λαμπροτέρων ἄστρον
καὶ ἡλίου ἡλέσε λην σ. Idest urbem quam fecit de⁹ eam cla
riorem fecit astris: atq; sole lunaq;. Tunc auferentur a mundo te
nebrę illę: quib⁹ offenditur atq; obsc̄cabitur cęlum: & luna clari
tudinem solis accipiet: nec minuetur ulterius: sol autem septies
tāto q̄ nunc ē clarior fiet. Terra uero aperiet foecunditatē suā: &
uberrimas fruges sua sponte generabit. Rupes mōtiū melle suda
būt: per riuos uina decurrēt: & flumina lacte iundabunt. Mū dus
deniq; ip̄se gaudebit: & omnis rerū natura letabitur: erepta & li
berata dominio mali: & īpietatis: & sceleris: & erroris. Non be
stie per hoc tempus sanguine alentur: non aues p̄da: sed quieta
& placida erūt oīa: leones & uituli ad p̄sepe simul stabunt: lu
pus ouem nō rapiet. Canis nō uenabitur. Accipitres & aquilę nō
nocebunt. Infans cū serpentibus ludet. Deniq; tunc fient illa que
poete aureis temporib⁹ facta eē iam Saturno regnante dixerunt
quoꝝ error his exortus est: q; p̄phete futuroꝝ pleraq; sic p̄ferunt
& enūciāt quasi iā pacta. Visiones. n. diuino spū offerebāt ocul
eoꝝ: & uidebātur illa in conspectu suo quasi fieri ac terminari.
Que uaticinia eoꝝ cū paulatim fama uulgasset: quoniā p̄phani
a sacramēto ignorabāt quaten⁹ dicerent: cōpleta iā esse ueteribus
sęculis illa omnia putauerūt: q̄ utiq; fieri cōpleriq; non poterant
homine regnante. Cum uero deletis religionibus impiis & scele
re compresso: subięcta erit deo terra. Cedet & ip̄se mari uector

*Alia opinio: qd' Ch. regnatus
sit 7 mille annos in terris l.
ut Papi. Iuliani, Irenęi Teru
liani, et Lactantij Lic. 20 teret.
D. Hieron. in prefat. lib. 13. in lra
et in cap. 16. Ettech. et D. Aug.
lib. 20. de Ciuit. Dei. cap. 7. et
Cosm. Phil. de offic. pul. p. 3.
cap. 21. lib. 7. uers. duo igit.*

nec nautica pinus Mutabit merces: omnis feret oīa tellus. Non ra-
 stros patiet humus: non uinea falcē. Robustus quoq; iam tauris
 iuga soluet arator. Tūc etiā molli flauescet campus arista. Incul-
 tiq; rubens pēdebit sentibus uua. Et durę quercus iudabunt ro-
 scida mella. Nec uarios discet mētiri lana coloris. Ipse sed in par-
 tis aries iā iuaue rubenti: Murice iā croceo mutabit uellera luto.
 Sponte sua sandix pascentes uestiet agnos. Ipse lacte domum re-
 ferent distenta capelle Vbera: nec magnos metuēt armēta leones
 Que poeta secūdū Cumeę Sibylle carmīa plocut⁹ est. Erit brex
 uero sic ait. ἡ δὲ λύκοι συν ἄρνεσιν ἐν οὐρέσιν ἄμα ἐδον-
 ται χόρτον πάρλαλίσ τ' ἔριφοισ ἄμα βοσκονται ἄρκτοι
 συν μοσχοισιν ὁμοῦ καί πᾶσι βροτσίσι σαρκαβόροσ
 τε λέων φάγεται ἄχυρον παρά φάτνιασ σύνβρέφεςί τε
 Δράκοντες ἄμᾶτορσι κοιπήσονται. i. nec lupi cū agnis i mō-
 tib⁹ dimicabūt: hēdāq; lynces cū hēdis pascēt. Vrsi cū uitulis sil-
 oīb⁹ aīalib⁹: carniuorās leo cōmedet paleas ad p̄seria: cū ifātibus
 dracōes sine m̄tib⁹ dormiēt. Et alio loco de libertate rex καί τό-
 τε δὴ χάριν μεγάλην θεός ἀνδρᾶσι δώσει. καί γαρ γῆ
 καί δένδρα καί ἄσπετά θρέμματα γαῖησ δώσουσι τρα-
 πὸν τὸν ἀληθινὸν ἀνθρώποισιν. οἶνον καί μέλιτος γλυ-
 κυτέρον λευκοῦτε γάλακτος. καί σίτου ὅπερ ἐσὶ βροτοῦ-
 σικλίσον ἀπάντων. Idest & tūc gaudium magnum deus da-
 bit hominibus: nā & terra: & arbores: & innumerabilia terrę pe-
 cora dabunt fructū uex hominib⁹ uini: & mellis dulcissimi: &
 candidi lactis: atq; tritici: quod est hominib⁹ optimū omniū. Et
 alia eodē mō. εὐσβέων δὲ μόνον ἄγια χθῶν πάντα τὰ δό-
 ισειν ἄμᾶ μέλιτος ἀπο πέτρισ ἡ δὲ ἀπό πηγῆσ καί γαλα-
 κτᾶμβροσίησ ρέυσει πάντεσσι δίκαιοισ. i. p̄iox aut sola
 sancta terra: oīa hęc feret fluenta mellis de petra atq; de fonte: &
 lac immortalitatis manabit oīb⁹ iustis. Viuēt itaq; hoīes tranq̄l-
 lissimam uitā & copiosissimam: & regnabūt cū deo parit: & re-
 ges gentiū ueniēt a finib⁹ terrę: cū donis ac munerib⁹: ut adorēt
 & honorificent regē magnū: cui⁹ nomen erit p̄clax ac uenerabile
 uniuersis natiōib⁹: q̄ s̄b celo erūt: & regib⁹ q̄ dñabunt in terra.

Cap. xxv. Quod non restant ex quarūdam scripturarum
 assertione nisi ducenti anni usq; ad rerum innouationem. Et q̄
 finis non aderit nisi Roma destructa.

ec sunt q̄ a p̄phetis futura dicūt: quoꝝ testimonia & uerba
ponē opus nō eē duxi: quoniā eēt īfinitū: nec tātā reꝝ m̄ti
tudinē mēfura libri capet: tā m̄tis uno spū similia dicētib⁹: si q̄
ne fastigiū legētib⁹ fieret: si ex oīb⁹ collecta & t̄nslata cōgerere.
Prēterea ut ea ipsa q̄ dicerē nō n̄ris: s; alienis l̄ris potissimū cōfir
marē: docerēq; nō mō apud nos: ueꝝ etiā apud eos ip̄os q̄ nos in
fectāt ueritatē cōsignatā teneri: quā recusāt agnosce. Qui aut̄ hęc
diligētī⁹ uoluerit scire: ex ip̄o fōte hauriat: & plura q̄ nos ī bis li
bris cōplexi sumus admirabilia reperiet. Fortasse nūc q̄sp̄iā reꝝ
rat quando ista que diximus sint futura. Iam superius ostēdi: cō
pletis annoꝝ sex millibus mutationē istā fieri oportere. Et iam p̄
pinquare illū sūmū conclusionis extreme diem: de signis que di
cta sunt a prophetis licet noscere. Prēdixerūt enim signa quib⁹
cōsumatio tempoꝝ & expectāda sit nobis in singulos dies & ti
mēda ea. Quādo tamē cōpleat̄ hęc sūma: docēt hi q̄ de tēporib⁹
scripserūt: colligētes ea ex l̄ris sanctis: & ex uariis historiis quan
tus sit numerus annoꝝ ab exordio mūdi: qui licet uariant: & ali
quātulum numeri eorū sūma diffētiat: omnis tamen expectatio
nō ampli⁹ q̄ ducentoꝝ uidef̄ annoꝝ. Etiā res ip̄a declarat lapidū
ruināq; reꝝ breui fore: nisi q̄ incolumi urbe roma: nihil istius ui
detur esse metuēdum. At uero cum caput illud orbis ceciderit: et
π̄ρ̄ρ̄̄̄ eē coeperit: quod Sibyllę fore aiunt: q̄s dubitet uenisse iā
finē rebus hūanis orbisq; terraz. Illa ē. n. ciuitas q̄ adhuc sustentat
oīa: prēcādusq; nobis & adorandus ē deus cęli: si t̄n̄ statuta eius
& placita differri possunt: ne citius q̄ putamus tyrannus ille abo
minandus ueniat: qui tātū facinus moliat̄: ac lumē illud effodiat
cui⁹ īteritu mūd⁹ ip̄e lapsurus ē. Nūc ad cętera exequenda redea
mus: q̄ deinceps secutura sunt.

Cap. xxvi. Quod elapsis mille ānis aurei sęculi post iudiciū
soluet̄. Itē diabolus & cōcitabit gētes: ut sanctā expugnēt ciuita
tē: & obsidebūt eā. Et quō eam omnino deus destruet & poenis
ęternis tradet: electis hominibus translatis ad gloriam angelorū
post resurrectionem secundam.

Ixim⁹ pauloante in p̄ncipio regni sancti fore: ut a deo p̄n
ceps dęmonioꝝ uiciat̄. Sed idē cū mille anni regni: hoc est
septem millia coeperint terminari: soluetur denuo: & e custodia

missus exhibit: atq; oēs gentes q̄ tūc erūt s̄b ditione iustorū cōcita
bit: ut inferāt bellū s̄ctę ciuitati. Et colliget̄ ex oī orbe terrę inu-
merabil̄ populus nationū: & obsidebit & circūdabit ciuitatem:
tūc ueniet nouissima ira dei sup gentes: & debellabit eas usq; ad
unū. Ac p̄mū cōcutiet terrā q̄ ualidissime: & a motu ei⁹ scīdētur
mōtes syrię: & s̄bidēt colles ī abruptū: & muri omniū ciuitatū
cōcidēt. Et statuet de⁹ solē triduo ne occidat: & īflāmabit eā: &
descēdet estus nimi⁹: & adustio magna supra p̄duelles & īpios
populos: & ībres sulphuris & grādines lapidū & guttę ignis: &
liquefcēt spūs eoꝝ ī calore & corpora cōterēt ī grādine: & īpi se
īuicē gladio feriet. Replebūt mōtes cadauerib⁹: & campi opient̄
ossib⁹. Popul⁹ aut̄ dei trib⁹ illis dieb⁹ s̄b cōcauis terrę occultat⁹
erit: donec ira dei aduersus gentes & extremū iudiciū terminef̄.
Tūc exhibūt iusti de latebris suis: & īueniēt oīa cadauerib⁹ atq; of-
sib⁹ tecta. S; & gen⁹ oē īpioꝝ radicit⁹ īteribit: nec erit ī h̄ mūdo
ulla natio āpli⁹ p̄ter solā gētē dei. Tū p̄ ānos septē p̄petes ītactę
erūt syluę: nec excidef̄ de mōtib⁹ lignū: s; arma gētū cōburēt: &
iā nō erit bellū: s; pax & reges sēpiterna. Cū uero cōpleti fuerunt
mille āni: renouabit̄ mūd⁹ a deo: & cēlū cōplicabit: & terra mu-
tabit̄. Et t̄nsformabit de⁹ hoīes ī similitudinē āgeloꝝ: & erūt can-
didi sicut nix: et uersabūt semp ī cōspectu oīpotētis: et dño suo
sacrificabūt & seruiēt īternū. Eodē tpe fiet secūda illa & publi-
ca omniū resurrectō: etiā ī qua excitabūt īpii ad cruciatus īempi-
ternos. Hi sūt q̄ manufacta coluerūt: q̄ dñm mūdi ac parentem
uel nescierūt uel abnegauerūt: sed & dominus illoꝝ cū ministris
suis cōprehēdet: ad poenāq; dānabit: cū quo parit̄ oīs turba īpio-
rū p̄ suis facinorib⁹ ī cōspectu angeloꝝ atq; iustoꝝ p̄petuo igni
cremabit̄ īternū. Hęc est doctrina sanctoꝝ p̄phetāꝝ: quā christi-
ani seqmur. Hęc sapiētia n̄ra: quā isti q̄ uel fragilia colūt: ul' inanē
philosophiā tuēt: tāq̄ stulticiā uanitatēq; deridēt: q̄ nos defendē
hanc publice atq; asserere nō solemus: deo iubēti ut geti ac silētes
arcanū eius in abscondito: atq; intra n̄ram cōscientiam teneamus.
Nec aduersus istos uere prophanos: qui non discendi: sed arguē-
di atq; illudendi gratia inclementer deum ac religionem eius im-
pugnāt: pertinaci cōtētione certem⁹. Abscondi enī tegiq; mysteriū
q̄ fidelissime oportet: maxie a nobis q̄ nomē fidei gerim⁹. Vex
illi hāc taciturnitatē n̄ram ueluti cōsciam malā criminant̄. Vnde

etiā quas dā execrabiles opiniones de pudicis & inocētib⁹ fingūt
& libent^r his q̄ finxerūt credūt.

Ca. xxvii. Exhortatio ut oēs pperēt ad suscipiēdā cū religiōe
sapiētīā: p̄ quas ad beatissima; puenit̄ eterne uicē beatitudinem.

Voniā decursus ppositi operis septē spatij: ad metam p
uecti sumus: supereſt ut exhortemur oēs ad suscipiendam
cum uera religione sapiētiam: cuius uis & officium in eo uerti-
tur: ut cōtēptis terrestrib⁹ & abiectis errorib⁹: q̄bus antea teneba-
mur: fragilibus seruiētes & fragilia cōcupiscentes: ad eterna cele-
stis thesauri p̄mia dirigamur: q̄ ut capere possimus: quāp̄mu;
omittendē sunt huius p̄sentis uicē illicibiles uoluptates: q̄ ani-
mas hominū perniciosissima suauitate deliniūt. Quanta foelici-
tas existimāda ē s̄tractis his labib⁹ terre: p̄ficiſci ad illū eq̄ssimū
iudicē parētēq; idulgētissimū: q̄ p̄ laborib⁹ req̄e p̄ morte uitā: p̄
tenebris claritatē: p̄ terrenis ac breuib⁹ bonis eterna & celestia lar-
gia: q̄ cū mercede acerbitates ac miserie: quas perpetimur in hoc
mundo: facientes opa iusticiē cōferri & coequari nullo mō pos-
sunt. Proinde si sapientes: si beati eē uolumus: cogitanda ac p̄po-
nēda nobis sūt: nō tātū terētiana illa molēdū eē usq; in pistrinū;
uapulandū: habēdē cōpedes: sed his multo atrociora: carcer: cate-
nē: tormēta patiēda: sustinēdi dolores: mors deniq; ipsa & susci-
piēda ē & ferēda: cū liqueat cōsciētīe nostrē: nec fragilem istā uo-
luptatē sine poena: nec uirtutē s̄n̄ diuino p̄mio fore. Vniuersos
igit̄ oportet operā dare: ut uel se: q̄p̄mū ad rectā uīā dirigant: ul̄
susceptis operatib⁹ uirtutib⁹: hui⁹ uicē laboribus patienter exa-
ctis: cōsolatorē deū habere mereant̄. Pater enī noster ac domin⁹:
qui cōdidit firmauitq; celū: q̄ solē cū ceteris siderib⁹ illuxit: qui
libratā magnitudine sua terrā uallauit mōtib⁹: mare circūdedit:
amnibusq; distinxit. Et quicqd̄ est in h̄ opere mūdi conflauit ac
p̄fecit e nibilo: p̄spectis erroribus hominū ducē misit: qui nobis
iusticiē uīā p̄aderet. Hunc sequamur oēs: hūc audiamus: huic de
uotissime pareamus: quoniam solus (ut ait Lucertius) Veridicis
hominū purgauit p̄ctora dictis. Et finē statuit torpedinis atq;
timoris. Exposuitq; bonū sūmū quo tendim⁹ oēs: Quid foret
atq; uīā mōstrauit limite paruo: Qua possem⁹ ad id recto cōten-
dere cursu. Nec mōstrauit tātū: s; etiā p̄cessit: ne quis difficultatis
ḡra iter uirtutis horreret. Deseratur si fieri potest uia perditiois

Liber septimus

& fraudis: in qua mors uoluptatis illecebris ad operta celatur. Et quāto q̄sq̄ ānis ad senectutem uergētib⁹ appropiāquare cernit illū diē: quo sit ei ex hac uita migrādū: cogitet q̄ purus abscedat: q̄ innocēs ad iudiciū ueniat: nō ut faciūt qdā cecis mētib⁹ nixi: q̄ iā deficiētib⁹ corporis uirib⁹ in hoc admonēt īstātis ultimē neces- sitatis: ut cupidius & ardētius hauriēdis libidīnib⁹ itēdāt. Qua ex uoragine liberet se q̄sq̄ dū licet: dū facultas adest: seq̄ ad deū; tota mente conuertat: ut illū diē; securus expectet: quo p̄ses do- minusq̄ mūdi deus de singuloꝝ factis cogitationib⁹ iudica- bit. Quēcūq̄ hic experūtur nō tātū negligat sed effugiat: potio- remq̄ aiām suā iudicet q̄ bona ista fallacia: quoꝝ īcerta & caduca possessio ē. Migrant enī quotidie & multo ueloci⁹ exeūt: q̄ itra- uerant: & tñ si nobis usq̄ ad ultimū liceat istis frui: aliis certe re- linquēda sunt. Nihil nobiscū ferre possumus: nisi uitā bñ atq̄ in- nocēter actā. Ille ad deum copiosus: ille opulētus adueniet: cui a stabūt cōtinentia: misericordia: patientia: charitas fides. Hęc est hęc hereditas nostra: quę nec eripi cuiq̄ pōt: nec tñsferri ad aliū. Et q̄s ē q̄ hęc bona parare ac acq̄rere iibi uelit! Veniāt q̄ esuriunt: ut ce- lesti cibo saturati sempiternā famē ponant. Veniant q̄ sitiunt: ut aquā salutarē de penni celestiq̄ fōte plenissimis faucib⁹ trahant. Hoc cibatu atq̄ potu dei: & cęci uidebūt: & surdi audiēt: & mu- ti loquēt: & claudi ambulabūt: & mortui reuiuiscēt: & stulti sa- pient: & egroti ualebunt. Quisq̄ enim corruptelas terrę uirtute calcauerit: hūc arbit̄ ille summus & uerax ad lucē uitāq̄ p̄petua; suscitabit. Nemo diuitiis: nemo fascibus: nemo etiā regia ptāte cōfusus sit: īmortalē ista nō faciūt. Nā qcūq̄ rōem hōis abięcerit ac p̄sentia secut⁹: ī humū se ip̄e p̄strauerit tāq̄ desertor domini et & ip̄atoris & patris sui puniet. Intēdam⁹ igit̄ iusticię: quę nos in- sepabilis comes ad deū iola p̄ducat. Et dum spirit⁹ hos reget ar- tus: īfatigabilē militiā deo militem⁹: stationes uigiliaq̄ celebre- mus. Cōgrediamur cū hoste quē nouimus fortiter ut uictores: ac de- uictō aduersario triūphantes: p̄miū uirtutis quod ip̄e p̄mi- sit a deo consequamur.

L. Coelii Lactātiū firmiani ad donatū de ira dei liber septimus.